

ԾԱԶԻԿ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԹ

ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

16րդ ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 16. (555)

17 ՄԱՅԻՍ 1903

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վանքեռու Հոգային Սեփականութեան
Խնդիրը

ԱՐԳՈՍ

ՆՈՐ ԳԻՐԲԵՐ

Աշխարհի Ամէնէն Հին Օրինագիրքը
ԵՐԵՒԱՆ

Յանգը (Երրորդ Թուղթ առ Արիստոտել)

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Նիշէ Իր Գործերուն Մէջ

ԻՆՉ ԿԸՍԷ ՕՐԷՆԻՔԸ

Ընդհանուր Ծանօթութիւններ

Մ. Վ.

ՆՈՐԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆԸ

«Ծաղիկ»ի Ճամակահին

Զօն առ Մետաղապաշտոս

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

Դրել Կարողալ Զգիտցողները՝ Իտալիոյ Մէջ
ԳՐԻԶ

Մալազիքի Ներկայացման Ստիլ

Ա.

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒՄՍ

Կիները եւ Երաժշտութիւնը

Մարդը Կրնայ Ստեղծագործել

Զայնագիրին Բարեշրջումը

ԿԱՆԱՆՑ ԲԱԺԻՆԸ

Արդուզարդը եւ Նորածնութիւնը

ԶԱՊԷԼ ԵՍՍՅԵԱՆ

Նամակներ Եղբորաղջկանս՝ Արմինէին

Մ. Կ. ՄԱԼԱՔԵԱՆ

Ռուս Կինը Ամուսնութենէն Առաջ եւ Ետքը

WESTMINSTER REVIEW

Ողջերը

Տ. ԵԼՔԷՆՃԵԱՆ

Նստիկ կամ որ եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

درعليه ده غلطه ده قورشونلو خاتمه نومرو ۷ زاغیک ادارہ سی

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ԾԱԶԻԿ»

Կալարա, Քուրեունլու Խան քի 7

RÉDACTION DE LA REVUE „DZAGHIK“

Kourchoum Han N° 7, Galata. Constantinople.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱԻ

ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ-ՀԱՅԵՐԷՆ

ԳՐՊԱՆԻ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Որ կը լրացնէ կարեւոր պէտք մը ուսանողներու, ճամբորդներու եւ առեւտրական գործերով զբաղողներու համար:

Գին 8 Լրշ.

Կը գտնուի բոլոր գրավաճառներուն քով:

Կեդրոնառեղին է Ստեփան Տպարան

Մեծաքանակ գնողներու գեղջ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱԳԱՅԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ԾԱՂԻԿԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ

Գաշառներոշ համար	տարեկան	60	դր.
„ „	վեցամսեայ	30	„
Պոչոյ համար	տարեկան	50	դր.
„ „	վեցամսեայ	25	„
Արտատահմանի համար	տարեկան	14	ֆր.
„ „	վեցամսեայ	7	ֆր.

Քաժանորդագրութիւնները կը սկսին սալէն սալոյ 1ին

ՁԵՌՔԻ ՀԱՏԸ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՓԱՐԱՅ

Առանց քաժանորդագրի ներփակման քաժանորդագրութիւնը համար եղած գրութիւնները նկատողութեան չեն առնուիր:

Շաբաթաթերթիս հին թիւերը կը ծախուին Պոլիս, Կամուրջին գլուխ լրագրավաճառ Միսաք աղային քով

ՑՈՒՑԱԿ ՕՐԱԹԵՐԹ ԾԱՂԻԿԻ

ՊԱՐՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐՈՒ

Ամէն շաբաթու կարգաւ սկստի հրատարակենք իւրաքանչիւր բաժանորդի անունը որ ցարդ Օրաթերթի օրէն մնացած իր պարտքը չէ վճարած:

Ռուբէն Ժամկոչ	Բերա	պարտի	50	դր.
Մարկոս Վէմեան	Պոլիս	„	70	„
Միհրան Քէտիճեան	Բերա	„	70	„
Թագաւոր Մակարեան	Բերա	„	50	„
Խոսրով քհնյ. Քալիաքճեան	Գատըգիւղ	„	50	„
Միհրան Կիւտիւկեան	Բերա	„	53	„
Ներսէս քհնյ. Նազիկեան	Բերա	„	30	„
Խոսրով Խոսրովեան	Պոլիս	„	57	„
Գրիգոր Փափագեան	Գատըգիւղ	„	70	„
Մատթէոս Երէցեան	Պոլիս	„	35	„

Այս անձերը կը հրաւիրուին որպէս զի անյապաղ իրենց պարտքերը հատուցանեն

Կը հրաւիրուին Օրաթերթ Ծաղիկի օրէն մնացած իրենց պարտքերը վճարելու

Արիստակէս Քիւրքճեան հին գործակալ Բաբերդի

Համբարձում Պէննէեան գործակալ Մալաթիայի

Գրիգոր Եղիսէեան, հին գործակալ Սամսոնի, Տրապիզոն. — հակառակ ձեր ասկից առաջ մեզ գրած նամակներուն, տակաւին չփութացիք Օրաթերթի ատենէն մնացած հաշիւը փակել: Կը սպասենք:

Պարոյր Արզումանեան, Երզնկա. — Օրաթերթի ատենէն կը պարտիք 613 դր.: վերադարձող թղթատարով կը սպասենք որ փութաք կարգադրել Ձեր հաշիւը, հակառակ պարագային որոշած ենք օրէնքին դիմել, մեր իրաւունքները պաշտպանելու համար:

ՇԱՅԻՎ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐՐ

ԱՍԻՆ, ՆՈՄԱԿ ԿԱՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԵՏԻ ԵՆՈՂԱԿԵԼ
ԽՍՐԱՍԳՐՈՒԹԵԱՆ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 16. (555)

17 ՄԱՅԻՍ 1903

ՎԱՆՔԵՐՈՒ

ՀՈՂԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆՅ ԽՆԴԻՐԸ

Սիսի հայրապետական աթոռին վերաբերեալ գործերը Պատրիարքարանի շըրջանակներուն մէջ սեղանի վրայ դրուելու չունաւ յաջողութիւն, տեսնուեցաւ թէ անմիջական վտանգի մէջ էին Կիլիկեան Մայրավանքին գլխաւոր եկամուտը կաղմոզ ազարակին սեփականութեան իրաւունքները Պատրիարքարանի մէկ զիմուսին վրայ, Կայսերական Կառավարութիւնը հայրական հոգածութեամբ մը բարեհաճեցաւ յետաձգել այդ ազարակին վաճառման գործողութիւնը, որպէս զի եկեղեցական իշխանութիւնը ատեն եւ միջոց ունենայ Մայրավանքին իրաւունքները օրինական միջոցներով պաշտպանելու։ Խընդիրը լուծուած է ուրեմն, այլ Մայրավանքին աննպաստ լուծում մը յետաձգուած, ինչ որ նպաստաւոր յանգի մը հաւանականութիւնը միայն կ'ընծայէ եւ ոչ թէ նոյն իսկ այդ յանգը։

Հողային կարեւոր սեփականութեան մը այս տեսակ վտանգի մը ենթարկուած ըլլալը միակ դէպքը է մեր վանքերուն կալուածական գործերուն մէջ։

Վերջերս Չնքուէ ստացուած տեղեկութիւններ կարգ մը ռոտնագութիւններ մատնանիշ կ'ընէին տեղւոյն հոգակաւոր վանքին արտերուն վրայ եւ շատ ցաւալի կերպով կը նկարագրէին նոյն իսկ վանքը՝ հիմա երեսի վրայ թողուած՝ որ հիմնական վերանորոգութեան մը պէտք ունի։

Մուշի Ս. Կարապետէն սկսելով՝ մեր բոլոր վանքերը հողային կնճառտ խնդիրներ ունին անպատճառ վանքեր կան մինչեւ իսկ, որոնց շրջափակին սեփականութեան իրաւունքներն անգամ դատեալու ենթարկուած են, մինչդեռ ուրիշ քանի քանի վանքեր բոլորովին կորսուած են՝ ժամանակին եկեղեցական իշխանութեանց զանոնք պահպանելու մասին աններելի անհոգութիւն մը ցուցուցած ըլլալուն հետեւանքով։

Բոլոր այս հողային խնդիրներուն մէջ, որոնք նիւթական թէ բարոյական այնքան կարեւոր կորուստներու պատճառ եղած են, յանցաւորները՝ միշտ այդ կալ-

ուածները պահպանելու պարտքը ունեցողները եղած են։

Հողային սեփականութեանց պահպանութիւնը կախում ունի կարգ մը օրինական գործողութիւններու անվթար դործադրութենէն, որոնց մասին անհոգութիւնը ամէն իրաւունքէ զրկում կրնայ առաջ բերել տեղային եկեղեցական իշխանութիւնները (որոնց որոշ պարտաւորութիւններ դժուած է այս մասին, այլ՝ ուրիշ շատ մը կարեւոր գործերու պէս՝ իրենց հոգածութեանը ձգուած է պարզապէս այս կատակ չվերցնող գործնալ), զրեթէ միշտ անհոգ գտնուած են օրէնքին տրամադրութեանց լրացման մէջ պակաս չձգելու մասին։

Եւ սակայն ինչպիսի կրնային ընել մեր առաջնորդները, եթէ քիչ մը աւելի իրենց ժամանակին մարդը ըլլային՝ վանքերու սեփականութիւններէն դատ, շատ մը անհատական հոգեր ալ ձեռքէ հանուած են, միմայն գիւղատնտես ժողովրդեան քալուի տրամադրութեանց աղէկ մը վերահասու չըլլալուն պատճառով այդ հոգերուն տէրերը չպիտի թերանային անշուշտ օրինական ձեւակերպութիւններուն մէջ, եթէ իրենց հոգեւոր հովիւները, երկուսուր զանաւորու բացատրութեանը միջոցին՝ յիշէին նաեւ երկրաւոր գանձերը, որոնց մասին պէտք եղած յանձնարարութիւնները կատարել ու խրատները տալ իրենց անմիջական պարտաւորութեանց մէկ մասը կը կազմէ, սակայն մեր առաջնորդներուն մեծամասնութիւնը՝ որ սխալ ըմբռնում մը ունեցած է արդէն եկեղեցականի եւ հովիւի պարտքերուն մասին՝ մտքէն իսկ անցուցած է այս տեսակ բաներ։

* * *

Անդրադառնալով մեր վերնագրին՝ արտաւր բան մըն է արձանագրել թէ՛ հիմա ալ մինչդեռ մէկ կողմէ հին անհոգութեանց հետեւանքներուն ակնատես վերաներն ենք, միւս կողմէ՛ ցաւով կը տեսնենք թէ հիմնական միջոցներ չեն գործադրուած դեռ ապագայ կորուստներու առաջքը առնելու համար։

Վանքերու եւ եկեղեցիներու սեփականութիւնները կը գտնուին միեւնոյն անկայուն վիճակի մէջ, մասնաւորներու

խղճահարութեանը յանձնուած կամ պարզապէս բաղդին ձղուած։

Պէտք է չնեղել որ շարունակուի այս վիճակը, որմէ ծագելիք ցաւալի հետեւանքները կանխատեսելու մասին ալ ատեն է որ տատամսում չունենանք։

Պատրիարքարանի պաշտօնէութեան մէջ կան երկու խղճամիտ եւ պատկառելի անձնաւորութիւններ, Կարապետ Խաչատուրեան եւ Սեպուհ Բլատեան, որոնք մասնագէտի խորին հմտութիւն մը ունին կալուածական եւ հողային գործերու, անոնց այլազան ձեւերուն մէջ։

Կը կարծենք թէ շատ բանաւոր կարգադրութիւն մը կ'ըլլայ մասնաժողով մը կազմել այդ երկու պարտաճանաչ անձերուն մասնակցութեամբ, որ պաշտօն ունենայ (Ա.) օրինական ձեւերու վերաբեր վանքերու ու եկեղեցիներու սեփականութիւնները, (Բ.) մայրաքաղաքին թէ դաւառներու եկեղեցական իշխանութեանց համար հրահանգ մը պատրաստել, որուն անթերի գործադրութեամբ միանգամ ընդ միշտ վերջանայ եկեղեցական սեփականութիւններ վտանգելու հինցած սոսկութիւնը։

Գիտենք թէ միայն օրինական դիմումները չեն բաւեր այժմ վիճի տակ եղող կալուածները ռոտնագութիւններէ ազատելու համար։ Սակայն այն օրադրուներուն մէջ՝ ուր Կայսերական Կառավարութեան հպատակասէր շնորհները միայն կրնան վանքերուն վերադարձնել դատի ենթարկուած կալուածները, ամենայն վստահութեամբ կարելի է դիմել բարձրագոյն հոգածութեան, որ երբէք չի զլացուիր հաւատարիմ հասարակութիւններու։

Սրբազան Պատրիարք հայրը Կայսերական վստահութեան եւ համակրանաց մէկ նոր գրաւականը ունեցաւ անցեալ շաբթու Պատրիարքարանի վարչութեան անդամներուն ծառայութեանց բարձրագոյն զնահատութեան արժանանալուն առթիւ։ Լրագիրները գոհութեամբ արձանագրեցին արդէն նորին Սրբազնութեան ըստացած շնորհաց ցուցակը։

Կասկած չկայ թէ՛ երբ Պատրիարքարանի մէջ պատշաճ ձեւով քննուին կալուածական խնդիրները եւ դիմումներու պէտքը զգացուի, միեւնոյն յաջողութիւնը պիտի ունենայ նաեւ նորին Սրբազնութեան խնդիրը այս եկեղեցական գործերուն մէջ։

ԱՐԴՈՍ

Նոր Գիրքեր

ՕՏԱՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

«ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԵՆ ՀԻՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ» (*)

Ըստ իս, պզգիկ կառկած մը անգամ չկայ թէ Աստուած միշտ կը յայտնէ ինքն զինք մարդկային ցեղին միջոցաւ։ Աստուած իր յայտնութիւնները կ'ընէ յանձին մեր այս, մեր այն մեծ խնայողներն, ըլլալ անհայտ թէ որքան, ըլլալ կուսպտոս, երեսայ թէ քրիստոնէայ։ Խամուրապի ալ ատենք մէկն էր. աստուծոյ էին նաեւ Մովսէս, Սքաւառ, Հովնաթ, Մեծն Կարոյն, Լուսեհ, Ծէյսքիւր, Կեօթէ, Քանդ, Մեծն Վիլիւմ Կայսր։

ԿԱՅՐ ՎԻՆԻՍ Բ.

(Փետր. 15, 1903)

Եկեղեցիներու մէջ կարգացուելու համար պատրաստուած Ս. Գիրքերը, իւրաքանչիւր էջի սրբանկարներուն զուգար ունին թուականներ, որոնց համաձայն, աշխարհ իր արքանեակներով՝ արեւը, լուսինը եւ երկնային լուսաւորները՝ ստեղծուեցաւ Քրիստոսի ծնունդէն 4004 տարի առաջ։ Քրիստոսի թուականէն 2349 տարի առաջ, բոլոր մարդկային ցեղը, իրաց առեալ Նոյ Նահապետ եւ իր ընտանիքը, ջրհեղեղով մը կործանեցաւ։ Արքայամ Քաղզէաստանէն Քանաան մեկնեցաւ 1921ին (Ք. Ա.)։ Իսրայէլի զաւակները 1491ին (Ք. Ա.) կատարեցին իրենց նշանաւոր ելքը՝ Եգիպտոսէն։ Միեւնոյն տարին, Տասը Պատուիրանքները, որոնք քարէ տախտակներու վրայ արձանագրուած էին Աստուծոյ մատով, Սինա լեռան վրայէն վար բերուեցան, եւ քառասուն տարի յետոյ Մովսէս մեռաւ. իր մահէն առաջ զբաղած էր արդէն Ս. Գիրքին տալին հինգ զուխները, որոնք իր անունով կը կոչուին։

Մինչեւ այսօր, հաւանական է որ եւ կեղեցական արարողութեանց ներկայ զրտնուողները մեծագոյն մասամբ կ'ընդունին այս ժամանակագրութիւնը, իբր մէկ մասը Աստուծոյ Բանին, եւ իբր պատմականապէս ճիշդ եւ ներշնչեալ նկարագրութիւնը մարդկային ազգին ծագումին։

Ուրիշ քրիստոնէական բուականները՝ Նորագոյն ժամանակներու բանասէրները՝ անգամահատելով այն գրուածքները, որոնք ծանօթ են Բանն Աստուծոյ անուամբ, եւ զանոնք լեզուաբանական զոննութեանց ենթարկելով, շատ բան կորսուելու պատճառ եղած են նախնական ժամանակներու պարզուկ հաւատքէն։ Առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու

կամ վիճարանութեանց նիւթերը նկատի առնելու, ուղղափառ բանասէրները կ'ընդունին թէ առաջին գրաւոր օրէնքները տրուած են տասներորդ դարուն, Քրիստոսէ առաջ, կամ Մովսէսի մահէն գրեթէ 500 տարի ետք։ Ով որ ալ գրած ըլլայ Մովսէսի հինգ գիրքերը, սա որոշ է որ Մովսէս գրած չէ զանոնք։ Բայց ընդունելով հանդերձ թէ կրօնական քննադատութիւնը մեծ հարուած մը տուաւ, Մովսէսի օրէնքները տակաւին առաջիններն իրենց նմաններուն մէջ եւ աշխարհի բոլոր հին օրինագրքերուն բաղդատմամբ։ Մանուի Օրէնքները տասներորդ դարէն անդին չեն անցնիր, նոյն իսկ առաջին անգամ ըսուեցաւ թէ չորրորդ դարուն մէջ մէկը տեսնել է զանոնք։ Հին Հոռոմայեցիներուն Տասներկու Տախտակները փորագրուած էին արդարի վրայ, 450ին (Ք. Ա.)։ Կոմիլիկիոս ծաղկեցաւ վեցերորդ դարուն մէջ։ Սողոն Աթէնքի օրէնքները չինց 600ին միջոցները, իսկ Լիզուրկոս՝ Սպարդաի օրէնքները տուաւ 800ին։

Հետեւաբար, Երաջական օրէնքները պատկանելի նախապատուութիւն մը ունէին բոլոր այն օրէնքներուն միջեւ, որոնք չինուած են յանուն Աստուծոյ, եւ մարդոց առաջնորդութեան եւ կառավարութեան համար։

Խամուրապի Օրինագրքին հնուքները. — Բայց այսօր, այլեւս կարելի չէ պնդել որ Տասնաբանեայ Պատուիրանքը եւ Ղեւտական Օրէնքը, որոնք այսպիսի դարերէ ի վեր առաջնութեան պատիւը ունէին, իրենց նախկին դիրքը կը վայելին։ Պարսկաստանի Սուսա քաղաքին մէջ կատարուած խուզարկութիւնները եւ նորագոյն գիւտերը երեւան հանեցին ամբողջական Օրինագիրք մը, որ մինչեւ 2200 (Ք. Ա.) թուական ետ կը տանի մեզի, թուական մը որ այնքան առաջ է Տասնաբանեայ Պատուիրանքներէն, որքան Նորմանտական Արշաւանքը՝ Ուադէլուի Պատեւազմէն։ Այս օրէնքները հաւաքուեցան եւ օրինագիրքի ձեւին տակ դրուեցան Խամուրապի մեծ թագաւորին կողմէ։ Խամուրապի կ'ապրէր առնուադն քսաներկու եւ հաւանօրէն քսան երեք դար Քրիստոսէ առաջ։ Հաւաքուած օրէնքներէն մէկ քանին այս թագաւորին իշխանութեանէն հազար կամ աւելի տարիներ հին են։ «Աշխարհի ամէնէն հին Օրինագիրքը»՝ Նաբոլէօնեան Օրինագրքին նման բան մըն էր, այսինքն համառոտութիւնը եւ խտացումը բոլոր այն օրէնքներուն, որոնք շատ ժամանակ առաջ հաստատուած էին արդէն։ Ինչ որ ալ ըլլայ, նորագոյն գիւտերուն տուած ապացոյցին համաձայն, Խամուրապի Օրինագիրքը հնագոյնն է մարդկային ազգին բոլոր օրէնքի հաւաքածոններուն մէջ։

Ինչպէս Վիլիւմ Բ. Կայսրը զիտել տուաւ արդէն, այս նոր գիւտին արդիւնքն

այն պիտի ըլլայ որ Հին Կտակարանին վաւերականութիւնը մասամբ պիտի խախտի եւ Ընտրեալ Ժողովուրդին լուսապսակը մասամբ պիտի անհետանայ։ Բայց կը յարէ Կայսրը գոհունակ չեղտով մը, ասիկա կարեւորութիւն չունի։ «Միջուկը եւ բոլոր վանդակութիւնը միշտ նոյնը պիտի մնան» — Աստուած եւ իր գործերը։

Այսուհանդերձ, կարելի չէ ուրանալ որ, հաւանօրէն Քրիստոնէայ հաւատացեալներու մեծագոյն մասը խորունկ սոսկումով պիտի նայի Խամուրապի Օրինագրքին գիւտին վրայ։ Այս մարդիկը հիմա պարտաւորուած պիտի ըլլան իրենց համար նոր պատմութիւն մը չինել եւ զննել հին հաւատալիքին տեղ, որ այսքան դարերէ ի վեր ծառայած է իրենց։

Բաբելոնի քաղուած գրաւորները. — 1874ին էր որ Բաբելոնի արքայական հին գերդաստաններու վաղուց կորսուած պատմութիւնը երեւան ելաւ. առաջին անգամ Մ. Ճօրճ Սմիթ կաւէ տախտակներ գտաւ Նինուէի եւ Բաբելոնի աւերակներուն մէջ. այդ տախտակները ցոյց տուին թէ Մենդոց Գրքին մէջ պատմուած Արարչագործութեան եւ Ջրհեղեղին պատմութիւնը ուրիշ բան չէր այլ Մովսէսական Թուականէն շատ առաջ Բաբելոնի մէջ գրի առնուած պատմութիւնները։ Այնուհետեւ արքայական գրատուններ գտնուեցան եւ ամենքն ալ հաստատեցին Մ. Սմիթի գիւտերուն կարեւորութիւնը։ Բայց 1901ի վերջերս էր որ տեղի ունեցաւ մեծ գիւտը, որով մենք, Քրիստոսէ քսան դար վերջ, կարող եղանք կարգաւ բնագիրները այն օրէնքներուն, որոնք հաստատուած էին Բաբելոնի մէջ, Քրիստոսէ քսան երեք դար առաջ։

Բոլոր այս պեղումները եւ զննութիւնները շահեկան ու չքնաղ լոյս մը սփռեցին Եփրատի հովտին քաղաքակրթութեան վրայ, որ գոյութիւն ունէր արդէն հինգ հազար տարի առաջ։ Մ. Պոսթօլըն ըսած էր թէ Եփրատի հովտին մէջ նախնական դարերու կիները այրերուն հաւասար իրաւունքներ կը վայելէին, ու նորագոյն գիւտերը, եթէ ամբողջովին չեն ապացուցաներ այս կարծիքը, կը հաստատեն թէ կիները այրին անշարժ մէկ ինչքը չէր համարուած։ Ասկէ քիչ բան մըն ալ կարելի չէր սպասել այնպիսի ցեղէ մը, որ «Տանը Հաստուածը» բացատրութիւնը կը գործածէր մայր բառին տեղ։

Խամուրապի Օրինագիրքը կը բաղկանայ 282 յօդուածներէ. ասոնցմէ վաթսուէն հատի չափը, այսինքն ամբողջին մէկ հինգերորդէն աւելին, նուիրուած են կնոջ իրաւունքներուն սահուածներու մէջ խօսուած է հողային կալուածներու եւ տուրքերու օրէնքներուն վրայ, որոնք մինչեւ այսօր ալ շատ գեղեցիկ են։ Մէկ քանի յօդուածներ նուիր-

(*) The oldest Code of Laws in the World անուն շահեկան հատոր մը հրատարակուեցաւ վերջերս Լոնտոնի մէջ, թարգմանութեամբ Չ. Ջօնսի։ Կարճէ որ Եփրատի ընթերցողները գաղափար մը կազմեն անոր վրայ, հետեւեալ գրախօսականով։

ուած են զանազան յանցանքներու տըրուելիք պատիժներուն. այս մասին ընդհանուր սկզբունքը «ակն ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման» էր, զոր աւելի ետքերը ընդունեցին Երբայեցիները: Օրինազարքին մէջ մասնաւոր կերպով ծանրացուած է սուտ երգումին վրայ, որուն տրուած կարեւորութիւնը տարօրինակ կուգայ ներկայ դարու մարդոց, որոնք այնքան վարժուած են սուտ երգումի:

Ինչպէս յայտնի է, նախնական դարերու մէջ սա հաւատքը կար թէ նուիրական Գիտը՝ Եփրատ անտառական ատեան մըն է, որուն կարելի է դիմել վերջնական վճիռ մը ստանալու համար: Օրինազարքին յղուածներէն մին կ'ըսէ.—

Եթէ մարդ մը կախարդած է ուրիշ մը եւ ինքնինքն չէ արդարացուցած, այն՝ որուն վրայ դործուեցաւ կախարդութիւնը, Եփրատ Գիտը պիտի երթայ եւ պիտի նետուի նուիրական ջուրին մէջ: Եթէ դեռ տունէ պահէ մարդը (խեղդէ) կախարդիչը պիտի տրորնայ անոր տունին: Եթէ, ընդհակառակը, մարդը ազատի եւ այս կերպով անմեղութիւնը ապացուցուի, կախարդիչը պիտի կործանուի իր կեանքը եւ տունը:

Ոգելից ըմպելեաց օրէնքները՝ 400) տարի առաջ.— Միւսնոյն միջոցին կը դիմուէր ոգելից ըմպելեաց օրէնքներուն դէմ գործողները դատելու համար: Հետաքրքրական է հոս յիշել թէ Բաբելոնի մէջ բոլոր գինեւաճառները կին եղած են: Օրէնքներէն մին ծանր պատիժներ կը տրամադրէ աժառ ըմպելի ծախողներուն. բայց հետեւեալ օրէնքը ոչ նուազ խիստ է.—

Երբ գինեւաճառ կին մը ստահակներու խումբ մը հաւաքած է իր խանութին մէջ եւ աղակալող ներքէն չէ վճարած, այդ կինը մահաւոր կը պատժուի:

Իսկ այն կիները, որոնք կուսութիւն ունեցած ըլլալով, վաճառք կը մեկնին եւ գինեւաճառ մը կը բանան, կամ նոյն իսկ գինեւաճառ մը կը մտնեն խմելու համար, այրուելով կը մեղողներ:

Բաբելոնի ամուսնական օրէնքները մասամբ յստակ եւ մասամբ ալ անորոշ են: Իր քաղաքէն մեկնող մարդու մը կինը ազատ էր կրկին ամուսնանալու, եւ եթէ իր ամուսինը վերադառնար, չէր կրնար ստիպել իր կինը որ իրեն քով գայ դարձեալ: Եթէ մարդ մը գերի տարուէր, իր կինը ազատ էր կրկին ամուսնանալու, եթէ ապրելու միջոց չունի. հակառակ պարագային, եթէ զրամ ունենալով հանգերձ կ'ամուսնանար, նուիրական ջուրին դատաստանին կ'ենթարկուէր:

Եթէ այր մը ուղէր դատուիլ իր կնոջ մէջ կամ հարձէն, որոնք զաւակ ծնած են իրեն, «պարտաւոր է այդ կնոջ վճարել ամուսնական հարստութենէն անոր մաս ինկած բաժինը, միանգամայն յանձնելով անոր դաշտի, պարտէզի եւ խնջի շահագործման գործը. այս պարագային կինը ստիպուած կ'ըլլայ խնամել իր զաւակները»:

Ամուսնական օրէնքներ — Եթէ մարդ մը կինը խելացութեամբ չէ վարուած եւ տունը տակն ու վրայ ըրած եւ աղքատացուցած է, դատի կ'ենթարկուի: Եթէ ամուսինը ըսէ. «կինս պիտի ճամբեմ» կինը ստիպուած է բաժնուիլ Ամուսնական ծման համար կինը բան մը վրայ չի տար: Դիտելի է որ անհաւատարմութեան պարագան երկու կողմէն ալ ամուսնական ծման պատճառ չէ նկատուած: Եթէ կին մը իր հոմանիին հետ զուարճացած պահուն բռնուէր, կը կապուէր եւ իր սիրականին հետ գետը կը նետուէր. միայն թէ «կնոջ տէրը» կրնար այս պատիժին առաջը առնել: Այրին անհաւատարմութեան դէմ կինը չէր կրնար բողոքել:

Չափաւոր բազմակնութիւն.— Երբ կին մը իր ամուսնոյն զաւակ չէր ուղեր ծնիլ եւ փոխարէն սպասուէր մը կուտար անոր, այրը ազատ կ'ըլլար հարձ մը պահելու: Երկու կին պահել այն ատեն ներքին էր, երբ առաջինը հիւանդ էր.—

Եթէ այր մը ամուսնանալէ վերջ կինը կը հիւանդանայ, կրնայ երկրորդ կին մը առնել, միայն թէ պէտք չէ հիւանդ կինը վճարել. միեւնոյն տան մէջ պիտի բնակի ան եւ որքան ատեն որ ապրի, ամուսինը հարկադրուած է զայն խնամելու:

Եթէ, սակայն, հիւանդ կինը առարկութիւն ընէ թիւ 2 կնոջ գալուստին դէմ, ազատ է մեկնելու ամուսնոյն տունէն, իրեն հետ տանելով իրեն ինկած բաժինը՝ ամուսնական հարստութենէն: Երբ մէկը իր աղջկան հետ մեղմեցութեան յանցանքով բռնուէր, քաղաքէն կ'արտաքսուէր, իսկ եթէ մեղմեցութիւնը մօր մը հետ կատարուած էր, երկու կողմն ալ այրելով կը մեղմեցնէին:

Ակն ընդ ականի օրէնքը.— Եթէ մարդ մը իր հայրը ծեծէր, ձեռքը կը կտրէին: Եթէ մէկը աղնուական դասէն անձի մը աչքը կուրցնէր կամ վնասէր, իր աչքն ալ կը հանուէր, բայց երբ աղքատ մարդու մը աչքին վնասած ըլլար դրամական տուգանքի մը կը դատապարտուէր: Եթէ ուրիշ մը մէկուն ակունք կուրցէր, «ասոր ալ ակունքն պիտի քաշէր ուրիշ մը»:

Եթէ դիպուածով անձ մը ուրիշ մը վիրաւորէր, եւ ասիկա երգումով հաստատուէր, վիրաւորողը կը հատուցանէր բժշկական ծախքերը: Եթէ մէկը ծեծէր աղնուական դասէն անձի մը աղջիկը, դրամական տուգանքի կը դատապարտուէր, եւ եթէ ծեծէն մահ յառաջ գար, «ուրիշ մըն ալ ծեծողին աղջիկը կը մեղմեցնէր»:

Գողերը եւ խաբէրաները մահաւոր կը պատժուէին. եթէ մէկը այրող չէնքէ մը գողութիւն ըրած ատեն բռնուէր, հըրդեհին բողբերուն մէջ կը նետուէր անմիջապէս: Այն անձը, որ փախստական գերի մը կը պահէր, կամ քաղաքացի մը զաւակը գողնար, մահաւոր կը պատժուէր:

Եզ, ոչխար, էջ, խոզ կամ նաւ գողցողները երեսուն պատիկը կը վճարէին, եւ եթէ աղքատ ըլլային՝ տասը պատիկը: Իսկ եթէ չկարենային վճարել՝ մահ: Գողացուած ապրանք ծախու առնողը, տոճարէ կամ զղեակէ բան մը գողցողը, եւ վրայի մը սպառնալիք ընողը միշտ մահը կ'ողջունէր:

Եթէ բժիշկ մը արոյրէ նշարակով վէրք մը դարմանած ատեն հիւանդը մեռնէր, կամ թէ պալարի մը հետեւանքով աչքին մէկը կորսնցնէր, «մէկը պիտի կտրէր բժիշկին ձեռքերը»:

Եթէ նաւավար մը իր վարձած մէկ նաւը ընկղմելուն պատճառ ըլլար, տէրոյն նաւ մը տալ ստիպուած էր:

Ուրիշ դարմանալի օրէնք մըն ալ կը տրամադրէ որ, եթէ դատաւոր մը իր արձակած մէկ վճիռը փոխէ, ստիպուած է վճիռին մէջ յիշուած պատիժին տասնեակով պատիկը տուծել եւ այնուհետեւ դատաւորական աթոռէն ալ արտաքսուիլ:

* * *

Առանց աւելի մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, հոս դիտել տալ պէտք է թէ շատեր ապշեցուցիչ նմանութիւններ գտած են իսլամական Օրինազարքին եւ Մովսիսական կոչուած օրէնքներուն միջեւ: Ուրիշներ ալ, ճիշդ հակառակը, կը յայտարարեն թէ Ղեւտական օրէնքներու բարոյական գերակշռութիւնը այնքան գերազանց է իսլամական Օրինազարքին բաղդատմամբ, որքան մարդու մը զլուխը՝ չիմբանդէին գլուխէն:

ԵՐԵՎԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Յաւաքիկայ կիրակի, Բերա, Բրքի. Շանի քառերկուս մէջ հեղի կ'ունենայ քառերկուս ցերեկայացումը, ինչպէս Սիւսաւի Ս. Խաչ վարժարանին: Ներկայացումէն զոյգացած հասոյքը արդէն որոշուած է յսկայցեցի երկու որոշ ցայտակներու: Առաջին՝ վարժարանին ուսուցչական մարմինը, իրենց, տուականներու հաւելոյն 11,000 դր. յաւ. հանգ մը ունի. հասոյքէն պիտի վարձուի նախ այս պարսէր, որ քաղցիկներու խղիւժ վրայ պէտք է արդէն ծանցացած ըլլայ: Ներքոյ. բոլորովին անկեղ խառնակութեամբ մը, մանկապարտէզները ցարդ դիւրակեաց ընկալի. ներու գաւազան յատուկ բան մը եղած են, քանի որ աղիւս ծնողք անոր ամուսնական մէկ մէկ մէկիս եւ աւելի քուսկը վնասելու անկարող, հարկադրուած են իրենց տղանքը քաղցիկ դրիկ, որ դժբաղդար ժամանակին կըր. բարեմիտեց են, գէր եւտուէն եւտու միտին չի քալի: Ս. Խաչի Թաղ. Խառնարդը, որոշուած է ցերեկայացումին հասոյքէն նորոգել եւ ընդարձակել Մանկապարտէզի արդի խառնույ շէնքի ալ եւ հոն ընդունել տն. խիւր աղիւսին տղանք ալ: Ս. յա կրկնակ առողջ մասման արդիւն ցայտակներով սրուած ցերեկայացում մը, արժանի է ամէն քաղցիկներու եւ յուսով է որ արդիւնքին մէջ յուսովար չպիտի ըլլայ վերոյիշեալ քաղական Խառնարդը, եւ ի վիճակի պիտի գտնուի իր առաջարկած ցայտակները ի գլուխ հանել, ընդհանուր քաղցիկ գնահատման ու ցնոր. հաւորութեամբ արժանանալով:

Յ Ա Ն Գ Ը

(Երբեք բուրբ առ ԱԼՓԱՍԼԱՆ)

Յանգին վրայ ձեր «քրնածին» երկ նախկին
Գիտեմ, առ իս պատահական մեք, որ Ծաղկին
Մեջ եպերեղ ձոխ յանգն էի յանդգներ,
Յայն քերտով իր աշխատանք եղեմներ:
Փարթալ յանգաց մեր մեջ վարպետ գերագանց,
Խոց արտոյ մուր սուրբ գայրոյքն է քաղաքանց,
Ձեր անբարբ քնարին քեցոց սաղմ ցունց,
Որուն աշխատն դալիններուն պարսիք հունձ,
Հնչեցնոցիք յանգին ներքոյ խաղաղախո,
Ընծայեքով անոր պատիւ գերախառ,
Չայն ներշնչեմ, գայն հանձարի՝ յորդ աղբիւր
Հոջակեքով ու դեռ վրտեմ ձիւրեր քիւր
Տաղով անոր, քանի՜ փայլուն աւելի,
Քանի՜ ձայնեղ հրկէյն ուժգին, շրջեղալի:
Անոր ցրտահ կ'ուխտեք պաշտօն քարեպաշտ,
Փոխան կեանքին՝ զոր սայ ձեզ՝ յար առնել յաշտ,
Ու կարասի քնել ձեր երգը ետքի
Վարագայանց շրջեղ հրաժեշտ մը կեանքի:

Էհ, ազատ էք ձայնակներուն մեջ ձերին,
Որ որ հաճիք՝ գտնել աղանդն ու քարին:
Շատեր անձին վստակով խնդրեն ուխտն հանք,
Դոք ալ կ'ընենք յանք գտնելու հարուստ յանք,
Եւ ուրիշներ կ'ընեն հաւնիւ աշտ կերպին,
Ծաղի զարնել ձեզ, պարսիք դրել ձեր գլխին:
Միայն երբ մարդ ցրտոք մ'իտեն կուտք ըրած,
Կուգէ որ գայն անեկ պաշտեն իւր ստուած,
Ու անհաւանք իր դից՝ հեք մէ իր հաւար,
Անոնց շնորհիւ գործ, յաշտից մ'ապիկար,
Է ներելի, կարծեմ, որ մեջ մտնէ ոք,
Վրեպին դեմ յաւնալու ձայն ու քողոք:
Ուսի քրնալ չղիւզ տեղի զարմանաց,
Երբոր յանկարծ զիս կը գտնէք ձեր դիմաց,
Ողջ ձայնի քանիս կանգնած ջաւաղով,
Ձոխ յանգին դեմ խօսիլ պարզով յանգերով,
Պատուէրին հետ օրինակն ալ կոյն ասեմ
Տաղով անոնց որք յրեւոյն յոժար են:
Վարդապետոյ քերթածք չը կա՞ն—անշուշտ շատ:
Կանխած են մեզ Բոր, Պուշո եւ Ուրաւ,
Որք ձայնի ու արուեստի նիւթոց վրայ
Չախաբանած են, ինչպէս որ մեկն հիմալ:

Ձե՛, քերթարիւնն աշխատն սուրբ է ինձ հաւար
Որ ո՛չ երբեք պիտի չիմիտ ես յոժար
Որ կոյնանա՛յ քառասունի հետ անի,
Ու կայանա՛յ զուգեղուն մեջ ձայն ձայնի,
Որք տղերուն ծաղերէն ասն իրարու
Արձագանց մը, որ ո՛րքան շայն ու ազդու՝
Աշխատն սաղք կարծուի վրտեմ, գեղեցիկ,
Ուսիս ունկանց քողով գեղոյն դասակնիք:
Գիտ զայն Միշտն կոյեց դարուց խրժական,
Վրտարեքով գայն իր երկէն վիշտական:
Յոյնք եւ Լաւիք իրեկց քերթածքն հաւաքա՛նց
Յօրինեցին, ու մեր խաղաղոս Շարական
Յանգե՛ր ունին, ու չե՛նք առնուր ցարդ ի կիր
Անյանց չափը, ո՛րքէս առին հիմք ի գիր:
Երբ յետոյ տոբոսական դարձաւ յանգ,
Հա՛րկ է որ մեկն անոր անշալի յարգ մը ասեմ,
Միշտն սաղին գայն հաւաքեղ կեանքն, հոգին,

Գե՛ղն ու շրնորն, զա՛րդն ու գոհար քանկազին,
Այնպէս որ երբ քերթոյ դրնէ մասն ի շար,
Կամ ձեռք առնու իր գրիչը—պարզաբար—
Եսիս առաջին, որքէս Պանկիլի սալ խրքաւ,
Հոգայ կազմեղ ձոխ յանգաց շարքն անընդհատ,
Ապա գտնէ խաւասներն որք շրնուն
Ծաղից միջոցն, հրնարիւնաց շատ քէ խուն,
Բայց որք, յաճախ անակնկալ, տարօրէ՛ն,
Կապշին ինչպէս եղեր աշն տեղ եկեր են:

Էհ, յեն զարմանք. շատ Պանկիլի, յանգն է Բան
Բանաստեղծին, անո՛ր է նա ապաստան:
Ձերդ արքեւալ մը պատէ ի պատ տարաքեր,
Պէտք է խաւասն յոյս յանգն յանգ յերեր,
Ու, փոխանակ վեր քոյեղոյ շոյս, քերտ,
Խաղաղիւ կոյր, «որքէս շոյիլ» ձեռնաքեր:
Բառ քարնասար, իրեր երիք, անհրաժեշտ,
Ըստ տղայից դա՛րձեալ պայման մէ որ հեշտ
Յանգերն հարուստ՝ աշտ քունազքոս ի յայն գան,
Անուանոց պէս զոր գուցեց զոր մաւնուն:
Ընթերցողին ուշտ, ինչպէս քերթողին,
Այսօրինակ յօրինածի մեջ տալին,
Պարոյ կեկան ու դիտողին գայն հանգոյն,
Կանդաղաղանալ միայն ոտք ծաղերուն:
Անկեղծ ու յուր խոհն ու յոյզը շատ պէտք չեն,
Հերիք է որ ծաղերը չի՛, յա՛յն հրկէն:
Ճարտարութեան հանդէս մըն է, ո՛չ հոգոյ,
Ու անդ հոգոյն հետ քո՛ւն քերթողն է անգոյ:
Չարմանք զըրգունք քերտու ձարսար իր շարժմանք,
Բայց չի յոգնուի հոգին, ծաղի սալ, ոչ արցունք:

Սակայն Հիւլիօն, մեծն աշն քերթոյ, անընդհատ,
Ձե՛ նա վարպետ մեծ տաղաշալի մը կոյնիսն:
Ու Պառնասական, Լըզոնդ, Գորք, Կորիւ
Չաղի՛ն անոր օրինակէն դաւ միքէ:—
Հիւլիօն, աշտ, յաճախ զորք ձոխալեղ,
Հաշտ պահելով յանգն ու միտք փայլուն, պերճ,
Բայց նա, աշտու քաւ էի, Հիւլիօն է,
Չկնալ հանձար, հրգօր ոգեաց վեկ կարգէ,
Ուն դիտանալ աշտ կեանքն է հրնար,
Խեղերն ի մի յոժեղ ձեռքով մը ձարսար:
Այն եւ քանի՜ նա իսկ ունի յանգ միջակ,
Բան քարնասար, ինչպէս կ'ընեն «տղ ձեռնակ»,
Բաղաձայնը՝ հեղուկ ծաղիլն՝ միշտ հոն չէ,
Ու շատ անգամ վերջը տղիւր կը կրնայ,
Մանաւանդ երբ զորք յոգնուն շունչին սակ,
Չունի յանգին միտք դրեղուն ժամանակ:
Չախաղանցեմ աշտերս կերպը վարպետին,
Ձեռն է, կարծեմ, գաղտնիք անոր արուեստին:
Ու յայն է քէ Միշտն, հանձար մը ան ալ,
Չուցեց երբեք փարթալ յանգով ձոխալանալ,
Թէ միշտ իսկ երբ գրիլն զար ինկնաքեր՝
Խոժոռեքով իսկոյն ի քայլ կը վանէր,
Ու կայ քերթում իրմէ կրկին հեղ գոռած՝
Որ քայլ հանէր պոռոս յանգը ապրիլած:
Անշուշտ չը քուէր հաճոյք մ'իտեն նորք ու յուր,
Այն ունկանաւց յաւտ քաղաքին զոր սայ մուրճ:
Խորհե՛ր՝ յայն քերք հեղաշաւին ի՛նչ օգոտ,
Երգ ի քերտն յարեւ քերք փոքր արտոյ:
Գիտե՛ք նաեւ որ Լաւնոյն, որ Ռաւին,
Կառնականներն անեն, ու մե՛ծ Լաւարդին
Չունեցան քնալ պարստ յանգին սին մարմնաց,
Խաւասին փայլ, յափին դաշնակ սային քայլ:

Այդ «յակգամերժ» իրենց ոգին չէր պատճառ
Որ իրենց վեհ համաձայն ազնիւ յըփսմար . . . :

Այդ եւս հերիք կը համարիմ այս պայքար,
Տարհանողէն ձեզ շուրջին ե դժուար,
Ձեզ որ, յաիւեայ բանից սալին վրայ կըքած,
Այնքան աներ կոռ կոռ յակգեր եք դարբնած,
Ու անոնց վրայ ուրիշ բաշխած ձալսու քիւր,
Այնքան անոնց անոր յարած ե ձեր սիրտ,—
Թէեւ, յայտնի իսկ շինեցիմ խոստովան,
Ձեր քրոջիկն զեղեցիք ո՛չ սակաւ բան:
Ի՛նչ մանաւանդ իսկուսն առ սերունդն ե որ գայ,
Անոր հանդէպ սիրտքս սուրբ պարտք մը կը զգայ.
Կոզէի՝ ան յընդորոշէր սրխաւորով
Ո՛չ «ակնարկով» յակգաց ու ո՛չ ունկնարով.
Կոզէի՝ ան քերթոքիւնը չը կարծէր
Արհեստ գոր մարդ մեքենաբար կը սուրբեր,
Միտք մուշտով պատահական բառերէ,
Շունը յուսաւոր էւել պակաս մի տառէ:
Կոզէի որ խոկայ, զգայ նա գիտնար,
Ազնիւ խի՛նդը, վեհ սրտնոքի՛նը ճանկնար,
Վեհի՛ն, մեծի՛ն վրայ հիանալ կարենար,
Հոգին անձկով երկինքին դէմ քրքրոյնար:
Կոզէի որ նա գիտնար քե քերթոքիւն
Միտքն ե մարդուն որ դուրս քալի իր ախն,
Թէ ճշմարիտ քերթոքն յաճախ իր տալեր
Միտքն արեւակը, ալիքն ցողովն ե գրեւ,
Թէ երկրի վրայ պաշտօն մ'ունի նորիսկան—
Մարմնացրնէ՛ն զեղն ու շնորհք տեսական,
Թէ ակնկալով քեւն իր երգ մեզի գայ՝
Սակայն հոգւոյն խորք պէտք ե նա խնդայ,
Ուսի հոգւոյն քերէ՛ քրքրոքուն արձագանգ
Բան այն ղոցանց գոր պիտ' հանէ ծնծղայ—յակգ:

Ո. Յ. Պ.

Յ Բ Ե Դ Ե Զ Ե Ը Թ Ե Լ Ե Ծ Ե Գ Ի Ր Գ Ո Ր Ծ Ե Ր Ո Ւ Ն Մ Է Զ

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

★ Կոզէ՛ մեկը բարեկամ ունենայ. ուրեմն պար-
տաւոր ե անոր համար պայքար մղել կարենայ. եւ պայ-
քար մղելու համար պարտաւոր ե մարդ քշամի ըլլալ
կարենայ:

★ Մարդ յանձին իր բարեկամին պարտաւոր ե
նաեւ՝ քշամին յարգել. կրնա՞ս զայն կրցածիդ չափ
ձեռքիդ մեջ առնել, առանց սակայն զայն նեղելու բո-
րորովին:

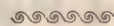
★ Ի՛նչ, չէ՞ս ուզեր դուն քու բարեկամիդ առջեւ
զգես կրե՛ն: Պատիւ մըն ե քու բարեկամիդ համար, որ
դուն ինքզինիդ այնպէս ցոյց կուտաս, ինչպէս որ եւ:
Բայց, ասոր համար ե որ դուն ալիքն աղէկ չես երե-
ւար:

★ Երկար ասեմ կնոջ մեջ պահուրած եւ սրունկ
մը եւ սէր մը. այս պատճառաւ կիներ ցարդ կարող չե
բարեկամութեան. կիներ սերը կը ճանկնայ միայն:

★ Կնոջ սերին մեջ անարդարութիւն եւ կուրու-
քիւն կայ ամեն բանի հանդէպ, ինչ որ ինքը չը սի-
րեր: Եւ կնոջ գիտակցող սերին մեջ ալ սակաւին միշտ
յարձակում մը, կայծակ մը եւ գիշեր կայ, յոյսին քով:

★ Կիներ սակաւին կարող չե բարեկամութեան. սա-
կաւին միշտ կատուներ են կիները եւ քոչուններ: Կամ
չաւագոյն պարագային՝ կարկանդակներ:

★ Տակաւին կիներ կարող չե բարեկամութեան: Բայց
քեք ինձի, դուք մարդիկ, ձեռք ո՛վ ուրեմն կարող ե
բարեկամութեան:

ԿՆՈՋ ՄԱՍԻՆ

★ Ամեն ինչ կնոջ մեջ, ստեղծուած մըն ե. եւ
ամեն ինչ կնոջ մեջ յուժում մը ունի. յղութիւն կը
կոչուի ան:

★ Այրը կնոջ համար միշտ մըն ե. նպաստը
մանուկն ե միշտ: Բայց ի՛նչ ե կիներ այր մարդուն
համար:

★ Ծշմարիտ այր մարդը երկու կամք ունի. վստեղ
եւ խաղ: Ասոր համար այր մարդը կ'ուզէ կիներ, իբր
ամենեւեմ վստեղաւոր խաղաղիք:

★ Այր մարդին աւելի աղէկ կիներն ե որ կը հա-
կընայ տղաք. սակայն այրը աւելի տղայ ե քան քե
կիներ:

★ Ծշմարիտ այրին մեջ տղայ մը կայ պահուրած.
խաղաղ կ'ուզէ ան: Օ՛ն, դուք կիներ, զեք ուրեմն մա-
նուկը մարդուն մեջ:

★ Խաղաղիք մը քող ըլլայ կիներ, մաքուր ու նուրբ,
նման պատուական ակիւն, ճառագայթաւորած՝ իմաստ-
քիւններէն աշխարհի մը որ սակաւին անծանօթ ե: Երկ-
նային յոյսի մը ճառագայթը քող փայլի կնոջ սիրոյն
մեջ. իր յոյսը քող ըլլայ. «Ո՛ր տղայ ինձ ծնի՞ր զեր-
եւանդին»:

★ Ձեր սիրոյն մեջ, ո՛վ կիներ, քող փայտքիւն
ըլլայ. դուք ձեր սիրովն անո՛ր վրայ պեք ե երբայ որ
ձեզ վախ կը ներշնչէ: Ձեր սիրոյն մեջ քող ձեր պա-
տիւր ըլլայ: Այրապէս նուազ կը հասկցուի պատաւաւոր
կիներ: Ձեր պատիւը քող ըլլայ միշտ աւելի՝ սիրել քան
կը սիրուիք եւ երբեք երկրորդը չըլլայ:

★ Այրը կը վախնայ կնոջմէն, երբ սա սիրէ, այն
ասեմ ամեն զոհողութիւն կ'ընէ կիներ, եւ ուրիշ ամեն
բան իր ալիքն անարժեք կ'երեւայ:

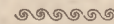
★ Այրը կը վախնայ կնոջմէն, երբ սա ասէ, որով-
հետեւ այրը միայն իր հոգւոյն աշուղտ մեջ չար ե,
միկնչեւն կիներ հոն գեշ ե:

★ Զո՛վ կ'ասէ կիներ ամենեւեմ աւելի.—Եւ այն ա-
սեմ երկար խօսեցաւ մազնիսին.—«Բեզ կ'ասեմ՝ ամե-
նեւ աւելի, որովհետեւ կը փաշտ, սակայն պեք եղած
չարիով գորաւոր չես միկնչեւ քեզ փաշտելու»:

★ Մարդուն երջանկութիւնը կը կոչուի՝ կ'ուզեն:
Կնոջ երջանկութիւնը կը կոչուի՝ անկիւս կ'ուզէ:

★ Հնազանդի պարտաւոր ե կիներ եւ խորութիւն
մը գտնել իր մակերեսին: Մակերես ե կնոջ հոգեկան
աշխարհը, շարժում մըրկայից մորթ մը՝ մորձագած
ջուրի մը վրայ:

★ Մարդուն հոգեկան աշխարհը խորութիւն ե սա-
կայն, իր հոսանքը ընդերկրային անձաններու մեջ կը
շարժուի. կիներ կը զգայ անոր ուժը, սակայն չընթանէ
զայն:

ՄԱՌՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

★ Ամուսնութիւն. այսպէս կը կոչեն կամքը եւ-
կուրիքն, ստեղծագործելու մեկը, որ աւելի ե քան քե ա-
նոնք, որոնք զայն ստեղծագործեցին:

★ Այս ինչ մարդը դիւցազնի մը պէս կը ճակատե-
ծշմարտութեանց հետ եւ վերջապէս պզտիկ զարդարուն
ստորիւն մը որսաց. իր ամուսնութիւնը կ'անուանէ
ապիկա:

★ Այն ինչ մարդը իր յարաբերութեանցը մեջ
փայտող եւ եւ մեծ տատանումներով կ'ընտրէ: Բայց
մեկ անգամով, ընդ միշտ իր ընկերութիւնը փճացուց.
իր ամուսնութիւնը կ'անուանէ ապիկա:

★ Ծաւ մը կարճ յիւսնութիւններ կան—Ապիկա
սերն ե ձեզ համար: Եւ ձեր ամուսնութիւնը բազմա-
թիւ կարճ յիւսնութիւններու վերջ կը դնէ, իբր երկար
սիւսնութիւն մը:

Թարգմ. Գեղմէ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԹՈՒՈՎ ՈՒՍՈՒՄԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵ ՆՁԵՒ ԿՐԱՅ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԻՆԵՐԸ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդհանուր ակնարկ մը նետելով եւրոպական հին եւ նոր երաժշտութեան վրայ, պիտի տեսնենք թէ էդ սեւը իսկապէս նշանաւոր երգահան մը չէ կրցած արտադրել ցարդ։ Ասիկա ունի իր մէկէ աւելի պատճառները, որոնց զխաւորը սա է թէ կինները մինչեւ այսօր հարկ եղած մ ջոցները եւ ժամանակը չեն ունեցած, ինքզինքնին աշխատեցնել նուիրելու երաժշտութեան։

Երբ փորկապարզի նայուածք մը նետենք բոլոր մեծ երաժշտագէտներու եւ երգահաններու կեանքին վրայ, պիտի տեսնենք թէ ինքնաձին հանճարը յարատեւ իր նամբներով եւ նոյնասեռ միջավայրի ազդեցութեամբն է որ զարգացած է սովորաբար։ Ուրիշ պարսպաւ մըն ալ կայ ասիայի։ Որպէս զի հանճարը կարենայ լիովին արտադրել, պէտք է որ կեանքի սովորական հոգերը եւ անձկութիւնները դարձնեն մտազբաղում իւր տալէ, մինչդեռ կինները, ընդհանրապէս անկարող են այդ հոգերէն թօնափելու ինքզինքնին։ Եւ ճիշդ այս է պատճառը, եթէ կինը, կամ իր ուզելովը եւ կամ ստիպողական պէտքերէ հարկադրուած, չէ կրցած ձեռք ձգել բոլոր այն առաւելումները եւ պայմանները, որոնք անհրաժեշտ են արուեստագէտի մը զարգացման համար։

Այս կարծիքին ամէնէն համոզիչ փաստը կը հանդիսանայ նշանաւոր երգահան Մէնտէլլանի բոլոր ֆանտիան, որ իր տղայութեանը մեծ ապագայ մը կը խոստանար երաժշտութեան մէջ։ Բայց որովհետեւ կին մըն էր, ինչ եղաւ հետեւանքը։— Ճիշտ այն որ պատահած է ամէնուն եւ ինչ որ, նմանօրինակ պարագաներու տակ կրնայ պատահիլ հակառակ կանանց դատին բոլոր ակայեաններուն եւ կնոջ ազատագրութեան շատագոյններուն։ Տակաւ, Մէնտէլլանի եւ ֆանտիանի տրուած կրթութիւնը տարբեր ուղղութիւն առաւ եւ մինչ եղբայրը ամէն կարելի միջոցներով կը քաջալերուէր իր հակումներուն մէջ, քոյրը միշտ պատուար մը կ'ունենար իր դէմը։ Փանին լոկ երաժշտութեան դասեր առաւ, ինչպէս կ'ընեն մեր օրերուն աղջիկներն ալ, իրենց նուագարանին թէրերուն հետ զբօսնելու համար, իսկ Մէնտէլլան պատրաստուեցաւ խոստացանքն արուեստի մը տիրանալու, խիստ պայմաններու տակ աշխատելով։

Դիտելի է որ գործիական երաժշտութեան մէջ, բոլոր այն նուազի գործիները, որոնք շունչի պէտք ունին թրթռալու համար, այբերուն սանձանին մէջ կ'իյնան։ Կին մը ո՛ր աստիճան կրնայ հրապուրել մնալ, երբ իր թրթռումն ամբողջ կարողութեամբ կը փչէ եւ րաժշտական գործիքին մէջ։ Միւս կողմէ, արդարութեան պարտք մըն է ասկայն խոստովանիլ թէ կինը ամէնէն յարմարն է ջութակի մը կամ ժառուժակի մը գրկելու համար։ Այս կէտը հաստատող սպացոյցներէն մին սա է թէ Անգլիոյ երաժշտական վարժարաններէն մէկուն մէջ երկու հազար ուսանողուհիներ կային մէկ քանի տարի առաջ, որոնք ջութակի դաս կ'առնէին, մինչդեռ երաժշտութեան Արքայական Բոլէճին մէջ, անցեալ տարի, ժառուժակի դաս առնող ո՛ր մը անգամ չկար։ ամենքն ալ ուսանողուհիներ էին։

Հեղինակաւոր մարդոց կարծիքին համաձայն, նուագախումբերու մէջ ջութակահար կինները շատ աւելի յաջողութիւն ցոյց կուտան քան այրերը, եւ ապահովաբար ժամանակը ցոյց պիտի տայ թէ միայն դաշնակը չէ կանանց յարմարող երաժշտական գործիքը։

ՄԱՐԴԸ ԿՐՆԱՅՑ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԵԼ

Cosmopolitan հանդէսին վերջին թիւին մէջ Լուիզ Սթրօնկ սարսուղագրեցիկ պատմութիւն մը ընելով կը նկարագրէ թէ ինչպէս գլխուն մը յաջողէր է երեւան հանել ստեղծագործման նիւթը։ Բրօքէնսթրին ձեռք բերած արդիւնքները ա՛յնքան անուշիկ երեւոյթ

մը ունին որ, նոյն իսկ պատմութիւնը կարգադրենք պիտի հրաժարէին այդ գիւտին մասին նորանոր փորձեր ընելէ։

Երբ առաջին անգամ Բրօքէնսթրին նշմարեց որ իր ստեղծագործած էակը սկսած է սպրիլ եւ շարժիլ, ձեռք բերուած մեծ յաջողութեան զգլխեցաւ և խելաւորած մնաց։—Այդ էակը, զոգողութեամբ պատկած կեցած էր մարմարի սարսուղապէս վրայ, կանոնաւորաբար և շարունակ շնչելով և աննպատակ շարժումներ ընելով։ Չորս անդամները, որոնք նախապէս անկերպարան վիճակ մը ունէին, տակաւ փոխուեցան երկար բարակ բազուկներու և սրունգներու՝ մազիկի նման ձեռքերով և տափակ, վեց մատէ ոտքերով։ Կամաց կամաց կենդանին կորսնցուց իր գնդային ձեւը. անհարմ ցցուածք մը, որուն տակ դրուած էր շնչառութեան մուտքը, տակաւ զլուխի փոխուեցաւ տարրական գիծերով։ Վայրկեան մը Բրօքէնսթրին մօտենալով անոր, ձեռքի բանակովը դարձեց զայն. կենդանին ատոր պատասխանեց վեր կանգնելու ճիգով մը. քիչ մը ետք մաշկի դէմքին վրայ երկու բացուածքներ տեսնուեցան, և ատունը խորէն նայիլ սկսան երկու բնամիտի ձկնանման աչքեր։ Բայց էակը հետզհետէ կը մեծնար . . . կը ծաւալէ՛ր . . . Ամէն վայրկեան կ'աճէր այդ մարմինը։ Տակաւին բան մը ուզելու նշաններ ցոյց չէր տուած. բայց երբ ճանձ մը եկաւ թառել անոր քով, անհաստատ շարժումներով մը բռնեց ու կլլեց զայն, անյագ մարդու մը կերպարանով . . . »

Այս նորերեւոյթ տեսարանը այնքան խորապէս ազդած էր գիտունին մտքին վրայ, որ սա, կատարելապէս ճիշտ, սկսաւ քննալ։ Այդ պահուն մէկը կարծես իր ակորդը կը ծանկէր. պոռալով արձնեցաւ և ձեռքերովը անդին հրեց իր վրայ եկող կենդանին։ Ո՛վ երկինք, իր ստեղծագործած էակն էր որ չար դիտումներ ցոյց կուտար իրեն նկատմամբ։ Քիչ մը ետք նորէն իր տեղն էր ստիպին, երկար լեզուովը լզելով իր տաճի բերանը և իր աչքերէն կատաղութեամբ բոցեր ժայթքեցնելով։

Խեղցնոր գիտնականը աստիճանաբար կը դիտէ իր ստեղծագործած էակին զարգացումը եւ աճումը ու կը տեսնէ որ ան կարող է լսած բոլոր ձայները նմանեցնել։ Ամէնէն ստակալին վերջը կուգայ սակայն։ Այս չար արարածը իր կարգին ծնունդ կուտայ ուրիշ լսողմանի կենդանիներու, որոնք բոլորն ալ իրարու հանդէպ ծշնաման ընծայքներ ցոյց կուտան։ Բրօքէնսթրին, որ իր գիտով կը կարծէր թերեւս բարիք մը ըրած ըլլալ մարդկութեան, ընդհակառակը վատահաբար կը տեսնէ որ անօգուտ և վնասակար էականութեան ծնունդին պատճառ եղած է, որով երկկրպական դժբաւոր հոսանքի մը շնորհիւ ամէնքը միասին կը փծանցնեն . . .

Արդարեւ, ճիշդ ատենն էր։

Դիտունը իր այս եզակեան փորձերը աւարտելուն պէս տեսաւ որ նոր ծնունդ առած կենդանիներն ալ իրենց կարգին անէր բազմացեր են. տեսարանը սապէս կը նկարագրէ։—

«Երբեքն չորս ոտք բարձրութեամբ գտնածներ, որոնք չափազանց զօրաւոր էին. երկար, նուրբ եւ կոր անդամներ, մէկ քանին անհաստաւ մեծութեամբ. կուշտ ու կլոր, հաստ մարմիններ, սրածայր զլուխներ, գազամնուն վրայ մազի խուրձով մը. անազին ականջներ, բայց թոյլ, շունի ականջներու նման. իրք բերան, երկար բացուածք մը միայն, դուրս ցցուած ականջներով. իսկ աչքերը, ա՛հ, աչքեր որոնք կենդանական իմացականութենէ աւելի բան մը ցոյց կու տային . . . »

ՉԱՅՆԱԳԻՐԻՆ ԲԱՐՆԵՐՁՈՒՄԸ

Չայնագիրին գիւտը, գիտական շատ մը գիւտերու նման գիտութեան արգիւնը եղած է։ 1876ին էր որ, կէս օրէ մը վերջ, Լաիսըն առաջին անգամ գաղափարը յղացաւ չայնագիր մը շինելու։ Լաիսըն նշմարեց որ Վեր ձայնը կը թրթռուցնէր ձայնագիրին ընդունարանը, ոչնչպէս որ իր մատը անոր դպչելով կը կսկծար։ Այդ նախնական յղացումը տակաւ զարգանալով եղած է այն գործիքը, զոր այսօր Լաիսըն կ'անուանէ ամէնէն աւելի կատարելութեան մօտեցող չայնագիրը։

Չայնագիրին գլանները մեղրամամէ չեն շինուիր, ինչպէս կը կարծուի առ հասարակ։ Եթէ մեղրամամէն շինուէին, կ'ըսէ Լաիսըն, այն ատեն բոլոր աշխարհի մեղրաներն ալ աշխատելով դարձեալ չպիտի կարենային պէտք եղած մեղրամամը հայթայթել։ Մեղրամամը ցոյց տուաւ թէ կարելի չէ իր վրայ վտահիլ։ Տեսակները բազմազան էին, և ատկէ զատ կարելի չէր փափաքուած քանակութեամբ հայթայթել զայն։ Լաիսըն հազարաւոր փորձերէ ետք գտաւ տեսակ մը օճառ, որ իր նրպատակին շատ լաւ կրնար ծառայել։ Այս օճառային նիւթին հետ խառնեց մէկ քանի կարծրացուցիչ տարրեր։ Այս բաղադրութիւնը հայեցեալով կաղապարներու մէջ թափեց. պողպէն յեւտոյ, ճախարակներու վրայ սփռեց եւ սկսաւ կտրել դանակով մը, որուն բերանը շափելաղայէ շինուած էր։ Շափելաղայէ դանակները աշխարհի ամէնէն սուղ գործիքներէն են։

Այս առթիւ շահեկան է յիշատակել որ, Լաիսըն, թէ այլ և թէ կին գործաւորները երկար տարիներ աշխատեցնելէ ետք տեսաւ որ կինները այրերէն աւելի նրբութեամբ և ճարտարութեամբ կ'աշխատեն գլաններուն մակերեւոյթը բացարձակապէս հարթ ընելու համար։

Ամէն տեսակ երգող ձայն չի յարմարիր ձայնագիրին մէջ առնուելու։ Անհրաժեշտ է որ ձայնին տէրը ճշգրիտ կերպով գիտնայ չափել թէ որքան հեռու կ'երթան իր երգին թրթռումները։ Եւրոպայի լաւագոյն երգիչներէն մէկ քանին, որ բոնք ունինգիրներու խումբ մը կարող են հմայել, չեն կրնար ձայնագիրին մը առջեւ երգել։ Ուրեմն ինքնին կը հասկցուի թէ ձայնագիրին համար կատարողը ձայնի տեսակ մը կայ, որուն համար Լաիսըն կը վճարէ տասը կինէ մէկ ժամանակ համար (մէկ կինէն հաւասար է մէկ անգլիական սուկին և մէկ շիլինին)։ Անգլիոյ մէջ կինէն ընդարձակ շրջաբերութիւն մը չունի, և բոլոր բժիշկները, փաստաբանները ու այս կարգի աշխատական առաւելեցնելու հետեւողները միայն կինէնով կը վարձաւորուին)։ Երբ անգամ մը Լաիսըն յաջողի վերադարձաւ իր լաւ մը ձեռք ձգել, զայն կը գնէ ոսկեշղթի մէջ. և որովհետեւ ոսկին շատ նուրբ մետաղ մըն է, գլանին բոլոր ծակերներէն մէջ կը մտնէ։ Մէկ քանի գործողութիւններէ վերջ գլանը պատրաստ կ'ըլլայ արդէն ձայնագիրին համար։

Լաիսըն նախագուշակելով թէ ձայնագիրը աղքատ մարդուն նուագարանը պիտի ըլլայ սպառնալիս, կը յարէ։ «Մենք պիտի յաջողինք այնքան կատարելագործեալ և աժան ձայնագիրներ շինել, որ ամէն որ կարենայ հասնի մը առնել։» Արդարեւ, Լաիսընի կանխագուշակութիւնը մասամբ իրականացած կարելի է համարել այսօր, նոյն իսկ մեր միջավայրին մէջ։

ԻՇՁ ԿԸՍԵ ՇՐՅՈՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (*)

§ 59.—Փոխանորդութեամբ գատ վաւորող անձ մը ա՛յն ատեն կրնայ վարձք պահանջել փոխանորդէն (միւլէքթիւ) երբ նա խապէս պայման դրած է կամ այդ կարգի գործերով զբաղող մէկն է ինքը եւ պաշտօնապէս ճանչցուած:

§ 60.—Նուէր մը վաւերական ըլլալու համար յանձնուելու է նուէրը նկային, եթէ ոչ՝ նուիրատուն (վահրայ) կրնայ խոստումը ետ առնել եւ նուէրը (հիւլէ) չեղեալ կը նկատուի:

§ 61.—Ննջեցեալի մը թողութեամբ ստացուածքը զորս իրաւունքներու կը յատկանայ. Ա. իր պատանքի եւ թաղութին անհրաժեշտ ծախքերը հոգալ առանց շնորհալուծեան. Բ. ունեցած պարտքերը վճարել սա կարգով. նախ պատրաստ դրամէն, ապա կահկարասիքէն, կալուածներէն եւ վերջապէս պահանջներէն. Գ. կտակը՝ եթէ ունի, դորձագրել. Դ. այս երեք իրաւունքներէն վերջ, մնացած ստացուածքը բաժնել իր օրինաւոր ժառանգորդներուն:

§ 62.—Ժառանգորդները ինը կարգի կը բաժնուին. որոշեալ բաժին ունեցող ժառանգներ, հայր, հաւ, մէկ մօրէ եղբայր, էրիկ, կին, աղջիկ, տղուն աղջիկը, մէկ հօրմէ եւ մօրմէ քոյր, միայն հօրմէ մէկ՝ քոյր, մօրմէ մէկ՝ քոյր, մայր, հարազատ մեծ-մայր. անորոշ բաժնի տէր ժառանգներ, որոնք երեք զստակարգութիւն ունին, Ա. անձնապէս անորոշ բաժնի տէր, մասունք հանգուցելոյն (ծիւղի մէյիթ) այսինքն՝ մեռնողին տղաքները եւ տղուն տղաքները յաջորդաբար. արմատ հանգուցելոյն (ասըլ մէյիթ) մեռնողին հայրը, հաւը եւն. մասունք ննջեցեալին հօր (ծիւղի էպ) մեռնողին եղբայրները եւ անոնց արու զաւակները. մասունք ննջեցեալին հաւուն (ծիւղի ճէտ) մեռնողին հօրմէ, մօրմէ մէկ՝ հօրեղբայրներն ու անոնց արու զաւակները. Բ. ուրիշի մը պատճառաւ անորոշ բաժնի տէր, հօրմէ, մօրմէ մէկ՝ աղջիկներ, տղու աղջիկներ, հարազատ քոյրեր եւ հօրմէ մէկ՝ քոյրեր. աւանք եթէ մինակ ըլլան, որոշեալ բաժնի տէր են, բայց եթէ իրենց հետ արու եղբայր մը գտնուի, անորոշ բաժնի կ'ունենան. Գ. ուրիշի հետ անորոշ բաժնի տէր. հօրմէ մօրմէ մէկ՝ քոյրեր, հօրմէ մէկ՝ քոյրեր իրենց աղջիկներով եւ իրենց տղու աղջիկներով:

§ 63.—Ննջեցեալի մը հօրը բաժինը.— $\frac{1}{6}$ կ'առնէ՝ երբ ննջեցեալը արու զաւակ կամ թոռ ունենայ. $\frac{1}{6}$ բաժինին հետ մնացորդ ալ կ'առնէ՝ եթէ ննջեցեալը աղջիկ կամ

տղու աղջիկ ունեայ. ամբողջ ստացուածքին կը տիրանայ՝ երբ մեռնողը մանչ, աղջիկ եւ թոռ չունի:

§ 64.—Ննջեցեալի մը հաւուն բաժինը.— մեռնողին հայրը եթէ ողջ է, հաւը զրկուած է բաժինէ. իսկ եթէ մահած, հօրը հաւասար բաժին կ'ունենայ:

§ 65.—Ննջեցեալին մէկ մօրմէ՝ եղբայրներուն կամ քոյրերուն բաժինը.— $\frac{1}{6}$ կ'առնէ՝ երբ մէկ եղբայր կամ քոյր զրտնուի, $\frac{1}{3}$ կ'առնեն՝ եթէ մէկէ աւելի ըլլան. բայց եթէ մեռնող եղբայրն ինչ կամ քոյրերն ինչ տղայ, աղջիկ, տղու տղայ կամ տղու աղջիկ, հայր կամ հաւ ունեցած ըլլայ, իրենք կը զրկուին:

§ 66.—Ննջեցեալի մը երկան բաժինը.— եթէ մեռնողը զաւակ կամ թոռ ունի, էրկան բաժինն է $\frac{1}{4}$. իսկ եթէ չունի՝ $\frac{1}{2}$:

§ 67.—Ննջեցեալին կնոջ բաժինը.— երբ մեռնողը զաւակ կամ թոռ ունի, կնոջ բաժինն է $\frac{1}{8}$. երբ չունի՝ $\frac{1}{4}$:

§ 68.—Ննջեցեալին հարազատ աղջիկներուն բաժինը.— $\frac{1}{2}$ կ'առնէ, երբ մեռնողը միայն մէկ աղջիկ ունի, եթէ մէկէ աւելի ըլլան՝ $\frac{2}{3}$. եւ երբ աղջիկները եղբայր ունին, այն ատեն աղջիկին բաժինը կ'ըլլայ մէկ, իսկ տղունը՝ երկուք (չարժական եւ միայր ստացուածքէն):

§ 69.—Ննջեցեալին տղուն աղջիկները.— $\frac{1}{2}$ կ'առնէ՝ երբ մէկ հատ ըլլայ, $\frac{2}{3}$ կ'առնեն՝ երբ մէկէ աւելի ըլլան. $\frac{1}{6}$ կ'առնեն՝ երբ մեռնողը մէկ հարազատ աղջիկ ունենայ, կը զրկուին՝ երբ մեռնողը մէկէ աւելի աղջիկներ ունի, իսկ եթէ մանչ զաւակ ունենայ՝ տղուն աղջիկները կը զրկուին:

§ 70.—Ննջեցեալին հօրմէ մօրմէ մէկ եղող քոյրերը.— $\frac{1}{2}$ կ'առնէ՝ երբ մէկ հատ ըլլայ. $\frac{2}{3}$ երբ մէկէ աւելի ըլլան. երբ եղբայր ունենան, անոնց հետ անորոշ բաժնի տէր կ'ըլլան, պարզապէս անորոշ բաժնի կ'ունենան՝ երբ մեռնողը աղջիկ կամ տղու աղջիկ ունենայ, բոլորովին կը զրկուին՝ երբ մեռնողը արու զաւակ կամ թոռ ունի:

(Շար.)

Մ. Վ.

ՆՈՐԵՐՈՒ ԲԱԺԻՇԸ

«ՇԱՂԻԿ»-Ի ՆԱՄԱԿԱՆԻՆ

Վահ. Շապ., Տրապիզոն.—

Ի՞նչ պէ՛տք եղաւ հոս, հե՛տեւ կամ սրտնո՞յ . . . Քա՛ր արձակող շա՛տ՝ պսղասու ծառի՛ն . . . Զե՛ղ հեցնել ուզող պարոնը՝ խրխուկ . . . Սողունն է քաղուն ծոցը մացառին . . . Ինչ պէ՛տք եղաւ հոս հե՛տեւ կամ սրտնո՞յ . . .

Բա՛ւ որ մե՛նք ըզնե՛ղ յարգե՛նք ու սիրե՛նք . . . Ընե՛նք իրաւո՛ւ անոյ՛ց խա՛ղ, կա՛սակ Զիւրա՛ր չիւսե՛նք՝ ընդհանա՛ւր օրէ՛նք . . . Թո՛ղ մե՛ր համբոյրը՛ պլի՛ կարճե՛նք ապա՛կ . . . Բա՛ւ որ մե՛նք ըզնե՛ղ յարգե՛նք ու սիրե՛նք . . .

Մ. Թ., Պոլիս.— Խախտու յերե՛ մեկէ աւելի ունի ձեր բնար . . . : Ծանկեանք պատկերին վրայ գրածնից հասկցուելու համար մասնաւոր քարգամ մը դրելու էի մեզի :

Ե. Սրապան, Տրապիզոն.— Սկանսիմալ գրականութեան քարգամութիւններ կը հալեմ սիրով: Միայն ընտրած կտորնից յարմարագոյնը չէ: Լեզուն ալ քիչ մ'աւելի խնամով գրեցէ՛ք:

Պէ՛տք ունի, Վ. Պոլիս.— Անանխը լաւ միջակ է. լաւագոյնին կը սարսնենք:

«Պարսկան յուշեր»ը զարմանալի խառնուրդ մըն է յաջողակ ու շատ ալ խափ տալիս: Ծառ հասնելի հեջուն յանգեալ՝ չենք գիտեր ինչո՞ւ կը յաջորդեն ողորմելի տկար յանգեր, ինչպէս մեակին—էկեմիկ, եգներ—կը պահեն, սրիճը—խոստին, ելլն: «Անուշաբոյ» բառէն վերջը, մինչ լիակի, ելակի կամ . . . կլկակի կը սպասե՛նք, եղբայրներ յարմարագոյն, եւ անա կը գտնենք կը վիշակի մը, գոր Միայնի վերջին ոտանաւորէն փոխ աւեր է՞ ու գործածիր տա՛ւ տա՛ւ:

Մաննիօն, Հիւնէնիկ.— Ձեր «Խիղճ»ը մեզի անցարմար, ձեր ուսուցչին յանձնելու խիղճն ունեցանք: Անոր գնահատումը կրնա՞նք անկէ սպասել: «Երկու Մայրեր»ը ի կարգին նկատուի իմ համար: Պատահաբար բարի աշխատութիւննից չհետք, ինչպէս կ'ուզէ՛ք որ կարենանք ըսել թէ կ'ընդունուի՞նք ինչ թէ ոչ:

Ժ Ա Մ Ա Ն Յ

ՉՈՒ ԱՌ ՄԵՏԱՂԱՊՈՒՇՈ

ՀԱՆԳԱՆԱԿ ՀԱՆՈՒՍՈՅ

Հաւատամք ի Դրամն ամենակալ, տնտրինողն ամենայն իրաց երկրի եւ իրը երկրորդ տէր՝ ոսկի եւ արծաթ ծնեալն ի մեծ տաղաց. այսինքն յեղեղնէ հողոյ որով ամենայն ինչ լինի ի վերայ երկրի: Որ յաւղագո մեր մարդկան եւ վաճա մերոյ հանգըստութեան, ի բոլի մտեալ հալեցաւ, կռահեցաւ եւ զորոյնցաւ, որով էառ մարմին քուսլին, քրիմիցն, Մաճառն, եայլորդըն, պեշիպիլիկն, ճմարտապէս եւ ոչ կարծեօք: Չարչարեալ ի ներքոյ կռահաց եւ յղկեալ ի ձեռն արուեստաւորաց բազում ճգամը, ապա ձեռն ընդ ձեռն փոխադրեալ նստի՛ ի յաթոռ բարձրութեան ի գանձատան մեծատանց եւ յետ ժամանակաց ելեալ նորա ի գանձարանէ, չըջի յերկրէ յերկրի եւ փառաւորէ զբազումս մեծաւ փառօք եւ զանարծանն իսկ, որ եթէ ո՛ւր եւ հնչեսցէ զառաջիւնն, անդ պապանծին լեզուք բազմաց նորին զօրութեամբ, որոյ իշխանութեան ո՛չ գոյ ի վերայ երկրի վախճան: Հաւատամք ի սոցունց ըզխեալ ոսկիքն, ի քսան հիմգնոց, ի Մըսըրըն, ի տաներկունոցն, ի ջարիլիլին, որք զորացուցանեն զսիրտս ստացողաց: Հաւատամք ի պէ՛տք պէ՛տք տեսակս արծաթաց զրամոց ի գահեկան, ի կիսադրամս եւ մանր փողս որք յարածամ յաճին ընդ

(*) Տե՛ս թիւ 8, 11, 12, 13 եւ 14

համայն անհատն ի դիւրութիւն տոնելորից ի վայելումն ժամանակաց յաստի կեանս յաւիտենականս: Իսկ որք ասեն էր երբեմն յորժամ ո՛չ էր ի կիրառութեան, կամ թէ յոչէից եղեւ, կամ յայլմէ էութեանէ յանգէտս այսօրիկ ասեն ինեւ զոսկի կամ զարժաթ, զայնպիսին նշովէ մետաղապաշտ անհաւատն:

(Առաւօտ կանուխ քասային առջեւ ծուներ իջած լի հաւատքով ըսելու է):
Վ. ՇԱՊԱՆԵԱՆ

ԼԵՏԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

ԳՐԵԼ ԿԱՐԴԱԼ ԶԳԻՏՅՈՂՆԵՐԸ
Ի Տ Ա Լ Ի Ո Յ Մ Է Ձ

Վերջերս հրատարակուած վիճակագրական տեղեկութիւնները, Իտալիոյ մէջ կատարուած ընդհանուր մարդահամարի առթիւ, վերին աստիճանի անմխիթարական կացութիւններ կը մատնանշեն իտալական ժողովուրդին ընդհանուր մտաւորական զարգացման նկատմամբ: Ամբողջ իտալական մամուլն է որ վիճակագրութեանց այդ անմխիթարական արդիւնքները հաղորդելու առթիւ, խորունկ կերպով զգացուած յուսախարութեան մը առթած ցաւին ճիշերը կ'արձակէ, որովհետեւ վերջին ընդհանուր մարդահամարէն ի վեր, որ 1881ին տեղի ունեցած էր, կը սպասուէր որ նախնական կրթութեան մէջ մտցուած բարեփոխումներով 1881էն աւելի գոհացուցիչ արդիւնքներ կարելի պիտի ըլլար ձեռք անցնել:

1881ին, երբ իտալական ժողովուրդին ընդհանուր մտաւորական մակարդակին շատ ստորին աստիճանի մը վրայ գտնուիլը կը յայտնուէր, Խորհրդարան ու Մամուլ եռանդով կը սկսէին գործել, այս մասին հիմնական բարեփոխութիւններ մտցնելու համար ժողովրդային դաստիարակութեան մէջ. այս եռանդը սակայն երկարատեւ չեղաւ: Կառավարութիւն ու պատկանելի պաշտօնէութիւն չկրցան անհրաժեշտ կամքի ուժը ունենալ, գործադրութեան դնելու համար կարգ մը խիստ միջոցներ, որով իտալիա, մտաւորապէս եւրոպական ուրիշ ազգութիւններէ աւելի ետ մնացած է: 1881ին, Իտալիոյ մէջ 15 տարեկանէ վեր եղող իւրաքանչիւր 100 այր մարդօքմէն միայն 62.7 կարդալ գիտէին եւ իւրաքանչիւր 100 կիներէ 49.1ը, եւ այս ալ նահանգային գլխաւոր քաղաքներու մէջ: Այդ թուականէն 20 տարի վերջ, 1901ին տեղի ունեցած ընդհանուր մարդահամարին առթիւ ցոյց տրուած է որ այդ համեմատութիւնը այրերու համար 69.49ի միայն բարձրացած է, մինչդեռ

կանանցը 64.3ի: Դիտելի է թէ այս 20 տարուան մէջ կիները շատ աւելի համեմատութեամբ զգալի մտաւորական բարեփոխումը ցոյց կուտան քան թէ այրերը:

Իտալիոյ նահանգներուն մէջ, միեւնոյն ատեն կան վայրեր ալ որոնք նոյն իսկ նախնական կրթութեան զարհուրելի պակաս մը ցոյց կուտան: Այսպէս, իւրաքանչիւր 100 բնակչէն 34.7ը միայն գրել կարդալ գիտեն Քալդանիսէրայի մէջ, իսկ 43.9 Դէռամոյի մէջ: Սառսենիոյ մէջ այդ համեմատութիւնը 55.5 է եւ Ռավեննայի եւ Բէռլինգիայի պէս քաղաքներ ալ, որոնք երբեմն գիտութեանց եւ գեղարուեստներու կայաններ եղած են, բնակչութիւններ ունին այսօր որոնցմէ հազիւ 60% գրել կարդալ գիտցողներ են: Իտալիոյ մէջ, մտաւորապէս լաւագոյն պայմաններու մէջ եղող քաղաքը Դուրինոն է, ուր գրել կարդալ գիտցողները 93.7% են:

Այս բոլոր համեմատութիւնները սակայն կը պատկանին գլխաւոր քաղաքներուն. գիւղական բնակչութեանց վիճակը անհամեմատ աւելի անմխիթարական է:

Միայն Հիւսիսային Իտալիոյ գլխաւոր քաղաքներն են, որոնք բնականօրէն բացառութիւն մը կը կազմեն ընդհանուր մտաւորական կայունութեան մէջ:

Իտալական պետութեան հաստատման ատեն, երեք խնդիրներու հանգէպ կը դտնուէին ամէնքը. քաղաքականութիւն, սոսկական կացութիւն եւ դաստիարակութիւն: Քաղաքականութեան խնդիրը աստիճան մը իր լուծման հասած է, այնպէս որ ներկայիս Իտալիա իր քաղաքական կեանքովը ուրիշ լատինացեղ պետութիւններէ աւելի աննպաստ կացութեան մը մէջ չի գտնուիր: Իտալիա սակայն նուազ բարեբախտ եղած է տընտեսականապէս, մանաւանդ հարաւային Իտալիոյ մէջ: Դաստիարակութեան խնդրոյն գալով սակայն, Իտալիա կատարելապէս անյաջողութեան ենթարկուած է. այս պարագային հետ մեծապէս առնչութիւն ունին նաեւ երկրին մէջ գոյութիւն ունեցող ոճրագործներն ու ժողովրդեան բարոյական ստորին մակարդակը: Արդի Իտալիոյ բաց վէրքերն են այս երկու կէտերն ալ: Ինչ որ սակայն միւս կողմէ մխիթարական է, սա է որ 1881էն ի վեր ցանուած սերմը վերջապէս իր պտուղը պիտի տայ եւ թէ Իտալիա եւս մտաւորապէս առաջնակարգ ժողովուրդներու կարգը պիտի կարենայ դասուել:

ԳՐԻԶ

ՄԱԼԱԶԿԵՐՏԻ ԱՂԵՏԱԼԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ Ա Ռ Թ Ի Ի

Եթէ կը հաւատանք թէ բնութեան կամ զիպուածներու պատճառած աղէտներուն հանդէպ, մարդոց իրարու նպաստամտոյց եւ օժանդակ գտնուելու համերաշխութիւնը՝ բարոյական կենսականութեան կարեւորագոյն արտայայտութիւններէն մէկն է, մեր սիրտերը պէտք է տխրութեամբ համակուին տեսնելով թէ՛ մեր եկեղեցական միջավայրերուն մէջ որքան անտարբերութեամբ ընդունուեցան Մալազկերտի աղետալի երկրաշարժին մանրամասնութիւնները՝ որոնք հրատարակուեցան շաբթուան թերթերուն մէջ:

Կայսերական Կառավարութիւնը՝ որուն հայրախնամ հողածութիւնը կը հասնի միշտ ուր որ ցաւ մը կայ ամօքելու, հաճեցաւ իր սովորական զթասրտութեամբը նպաստ հասցնել ու պէտք եղած միջոցներն ու դարմանները հրամայել տեղական իշխանութեանց:

Հանրութեան սրտագին երախտագիտութեամբը արձանագրուեցան այս հպատակասէր շնորհները:

Այս շաբթու, եկեղեցական սահմանի մէջ ալ սկզբնաւորութիւն մը կատարուեցաւ եկեղեցւոյ զաւակներուն յիշեցնելու տէրունական պատուէրը. «սիրեցէք զմիմեանս»:

Նիւթական պէտքէն աւելի բարոյական կենսականութիւնը վառ պահելու տեսակէտով կարեւոր է՝ եկեղեցւոյ սահմանին մէջ միշտ քաջալերել մարդասիրութիւնը, բարեգործութիւնն ու համերաշխութեան ոգին՝ որոնց բարոյացուցիչ ազդեցութիւնը այնքան մեծ է:

Չինաստանի կամ հարաւային Ամերիկայի մէջ տեղի ունեցած աղէտէ մը քիչ մը տարբեր կերպով պէտք է ընդունուին անշուշտ Մալազկերտի երկրաշարժին լուրերը, որովհետեւ աւելի մեծ առնչութիւն մը ունին մեզի հետ: Անհատական օգնութիւններն ու նպաստները կրնան լուրմաներ միայն ըլլալ: Ոչ ոք ստիպուած է կարողութեանէն աւելին ընելու: Սակայն վատ տեսնելը՝ հոգածութեան այս արտայայտութիւնները՝ կը սրտապնդեն տուողն ու ստացողը միանգամայն:

Կարինի երկրաշարժին ատենը՝ եկեղեցական իշխանութիւնը միջոցներու դիմեց, որպէս զի մարդասիրութեան երկնապատուէր պարտաւորութիւնները անտես չառնուին: Մալազկերտի աղէտը ո՛չ նուազ կարեւոր է եւ ոչ նուազ արգահատելի: Հոգեւորականութիւնը նմանօրինակ պարտաւորութիւն մը ունի անշուշտ այս պարագային մէջ ալ, զոր պզտիկ սկզբնաւորութեամբ մը պէտք չէ վերջացած նշկատէ:

Ա.

ԿԱՆԱՆՑ ԲԱԾԻՆԸ

ԱՐԴՈՒՋԱՐԴԸ ԵՒ ՆՈՐԱՋԵՒՈՒԹԻՒՆԸ

Ընկերական այլ եւ այլ երեւոյթներուն մէջ անուրանալի է թէ կնոջ արդուդարդը իր գլխաւոր կարեւորութիւնը ունի. յարաւորութիւն եւ նորանոր գեղեցկութիւնն է անիկա որ ամէն խաւերուն մէջ, ամենէն խոնարհ կնոջ սրտին մէջ իսկ կը գնէ գեղեցկագոյնին տենջանքը. քաղաքակրթութեալ կեդրոններուն մէջ ուր բազմապահանջ դրական կեանքը հետզհետէ կը քննէ պերճանքը, կրնը սակայն կը յամառի իր արդուդարդով եւ իր անձին շնորհներով գեղեցկութեան առօրեայ սատարողը մնալ: Մեզի համար քիչ կարեւորութիւն ունին հագուստի այս կամ այն մանրամասն ձեւերը, նորաձեւութեան վերջին ստեղծումները. անոնք տնայկոյս արագութեամբ մը կը փոփոխուին նորանոր ձեւերուն տեղի տալով եւ այնպիսի որոշ եւ սահմանափակ միջավայրի մը մէջ կարելի կ'ըլլայ անոնց հետեւիլ որ, անկարելի է մեզի համար անոնց վրայ հիմնել գեղեցկագիտական տեսութիւն մը:

Ինչպէս ամէն բանի արդուդարդի համար ալ կրնանք ըսել թէ իր գլխաւոր յատկութիւնն է յարմարիւրդ դայն կրող անձին, անոր վիճակին, եղանակին, զինքը պարուրող, իր կեանքին մաս կազմող պարագաներուն:

Ինքնին ոչ մէկ բան գեղեցիկ է. գեղեցկութիւնը իր յարաբերական հանգամանքովը առանձին չի ներկայանար. ի տես բանի մը զոր կը հաւնինք, (ինչ որ ըսել է թէ մեր մտքին մէջ կարծեցնէ հանգրստութեան, հաճոյքի եւ տենջանքի գաղափարը) եթէ վերլուծենք այդ զգացումը պիտի տեսնենք թէ մեր մտքին մէջ թէեւ արագ բայց շատ որոշ բազմաթիւ խորհրդածութիւններ կը կատարուին եւ անոնց հաւասարակշռութիւնը միայն մեզի կու տայ այն հաճելի զգայնութիւնը զոր կ'անուանենք հաւնիլ եւ որուն առարկան կը կոչենք գեղեցիկ. ճիշդ նոյն հաւասարակշռութիւնն է որ իր բացարձակ կատարելութեան մէջ կը գերազգրգոէ մեր զգայնութիւնը եւ կը հասնինք զմայլանքի, սքանչացման:

Այսպէս, անհեթեթ բան մըն է ամառը մուշտակ կրել. ատիկա սգեղ է եւ ծիծաղելի, որովհետեւ մեզի մտածել կուտայ նախ թէ ամառուան մէջ ո եւ է օգտակարութիւն՝ հետեւաբար գոյութեան իրաւունքը չունի. յետոյ նեղութիւն կը պատճառէ դայն կրողին եւ, par suggestion տեսնողին. չի յարմարի եղանակին եւ զինքը չըջապատող գեղեցկութեանց ներգաշ-

նակութիւնը կը խանգարէ. դայն տգեղ կը գտնենք ամառը, մինչ անչմարելի անցնէր եւ թերեւս գեղեցիկ երեւար ցուրտ եղանակին մէջ:

Նաեւ քաղաքացի կնոջ մը արդուդարդը որ շատ պատշաճ վայելչութիւն մը կրնար ունենալ քաղաքի կեանքին, եւ քաղաքացիի սովորութիւններով ապրող կնոջ մը համար, նոյն արդուդարդը եթէ տեսնէինք գիւղացի աղջկան մը վրայ աւելի մեզի տգեղ պիտի թուէր. գիւղացին պիտի չուենար շարժումներու եւ նիստ ու կացի այն դիւրին եւ բնական շնորհայտութիւնը որ կը յատկանշեն քաղաքացի տիկին մը եւ իր արդուդարդը պիտի ճնշէր, պիտի նեղէր, իրեն տալով ձախաւեր երեւոյթ մը եւ մինչեւ իսկ իր գիւղացիի գեղեցկութիւնը պիտի նստմանար բոլորովին, մինչ նոյն աղջկը իր հագուստներուն մէջ գեղեցիկ էր:

Այս բանը կը դիտենք ոչ միայն արդուդարդի համար այլ նաեւ կահաւորումի եւ նոյն իսկ ճարտարապետութեան մէջ. պէտք է որ մենք յարմարինք հագուստին, կարասիներուն, տունին, այլ ընդհանրապէս անոնք պէտք է որ մեր պահանջներուն ծագային. Ապա թէ ոչ բնականութիւնը կը կորսուի, շարժումները բռնի եւ զժուար կ'ըլլան. Հագուստ մը որ չի յարմարի դայն կրողին, կը չփոթեցնէ, անվայելիւ կը դառնայ, եւ տեղի կուտայ անշնորհ շարժութեան. շնորհայտութիւնը ուրիշ բան չէ բայց եթէ դիւրին ճկունութիւն մը որ տեսնողին չթեւադրէր մեծ ճիգով ձեռք բերուած շարժում մը, յոգնութիւն մը:

«Գործողութիւն մը այնքան աւելի շնորհալի է որ կը կատարուի ամենագոյն ուժի վատնումով. գոնէ շնորհը շարժում մին մէջ, շարժում մըն է այնպիսի ձեւով մը կատարուած որ ամենէն աւելի կը խնայէ մկանունքը»

«Ոչ ոք շնորհալի կը նկատէ անկանոն եւ օրօրուն քաղաք մը որ անօգուտ նեղութեան տեղի կուտայ . . . : Այն քաղաք մը որուն կը հաւնինք չափաւոր արագութիւն մը ունի, կատարեալ rythme մը . . . : Անիկա աշխատութիւն մը, գիտակից ջանք մը չի թուիր եւ սակայն կը դառնայ որ վատնուած ուժ չկայ»:

«Շնորհին անհրաժեշտ տարրը, շարունակելի հոսուն հանգամանքն է, կոր գիծով շարժումը, խնայողական շարժում մըն է: (Spencer—La Grâce)

Միւս կողմէ երբ գեղեցկութիւնը կը ներկայացնենք ամենաբնական եւ դիւրին բան մը՝ պարզապէս պահանջի մը գոհացումը, terre à terre օգտակարութիւնը

չենք հասկնար. առօրեայ դրական պէտքերը չեն որ իրենց ամբողջական կատարման մէջ գեղեցկութիւնը կը ծնին. այժմէութիւնը շատ անգամ տգեղ իրականութիւնն է. ինչպէս է մերոնց նոյնպէս Սքէնսըրը (l'Utile et le Beau) դիտել կուտայ թէ—մանաւանդ ճարտարապետական գեղեցկութեանց համար—այն բաները որ կը դադրին անմիջական պէտք մը ըլլալէ կ'անցնին գեղեցիկ չըջանին մէջ. ինչպէս հին փողոցները, աւերակները, աշտարակներ ու բեկորներ, հին հագուստներ եւն, անտարակոյս նկարագրող է միջնադարեան հին փողոց մը, հակած տանիքներով եւ փլիված պատերով զորս բնութիւնը յամբարար պնած է քմայքոտ բուսականութեամբ մը բայց նոյն իսկ ատիկա գեղեցիկ է անցեալ պէտքերը յիշեցնելով մեզի. հին աւերակի մը մէկ լուսամուտը, քննին ձեղքուած մը, մեր մտքին մէջ կ'արթնցնեն անցեալ ընկերական վիճակ մը, հին մարդկութիւն մը որ ծնած, տառապած եւ մեռած է այդ չէնքերուն մէջ. անոնց ամէն մէկ մասնիկը փոշիներուն մէջէն մեզի կը յիշեցնէ կամ կը տեղեկացնէ մասնաւոր ապրելու եղանակի մը, պէտքի մը գաղափարը. եւ այդպէս՝ գեղեցիկ կը գտնենք դայն:

Գեղեցկութիւնը դատելու մեր վերոյ յիշեալ անհատական միջոցը պատճառ կ'ըլլայ յառաջ բերելու հաճելի զանազանութիւն մը, որովհետեւ որչափ որ իւրաքանչիւր անհատ իր ուրոյն ճաշակին եւ խառնուածքին համեմատ մտածելու եղանակ մը ունի—ուրիշ զանազանութիւնը—միւս կողմէ ազդեցութեան տակն է իր ապրած միջավայրին եւ ասով կը միանայ ամբողջութեան. հպման կէտ մը կը դառնայ ատիկա որով բազմաթիւ զանազանութիւններ ներդաշնակ ամբողջ մը կը շինեն, բայց զժաղդողաբար մարդիկ շատ անգամ մտածելու անհատական իրաւունքը կորսնցուցած են աւելի դիւրին զտեսնելով ուրիշի մը խորհրդածութեանց հետեւիլ:

Ամբոխին մեծամասնութիւնը նոյն իսկ ուրիշի մը տեսութիւններուն մէջ միտնելու նեղութիւնը ինքզինքին չի տար ճիշդ մաքնիսական քունի մէջ գլուխը անձերու նման ամբոխը կը կրկնէ ինչ որ իրեն կը հրամայուի կրկնել. ինչպէս մաքնիսացնող քարի կտոր մը ներկայացնելով մաքնիսացեալին երբ կ'ըսէ թէ հաց է՝ մաքնիսացեալը կը հաւանի աւոր հաց ըլլալուն, այնպէս ալ ամբոխին կը ներկայացուի ձեւ մը, իր մը՝ նոյն իսկ յաճախ տգեղ՝ կը բաւէ որ ըսուի թէ աւելի գեղեցիկ է որպէս զի ամբոխն ալ կրննէ թէ գեղեցիկ է:

Նորաձեւութիւնը արդէն կը պահանջէ բացարձակ նմանութիւն այն բանին որ կը ներկայացուի իրեն լաւագոյնը, ճաշակաւորը, ինչ որ կը հագնին ամենէն հարուստները եւ կարողները, տակաւ առ տակաւ կը ստորի ստորին խաւերուն մէջ: Արդէն նախնական մարդկութեան մէջ ալ նոյն բանը կը տեսնենք. «Քարալի մայր մը որ տղուն զլուխը կը սեղմէ ցեղապետին գըլխուն նմանցնելու համար կամ երիտասարդ վայրենին որ կտածներ կ'ընէ մարմնոյն վրայ, իր ցեղին պատերազմիկներուն ունեցած ապիններուն նմանցնելու համար» նոյն զգացումէն թելադրուած են: Ինչ որ ալ ըլլայ, բարձրագոյն օրինակի մը հետեւիլը բարերար կրնար ըլլար, բայց յաճախ կը տեսնենք թէ նորաձեւութիւն մը հրապարակ կ'ելլէ շահագէտ անձերու կողմէ որոնց համար անշուշտ ճաշակը, վայելչութիւնը իրենց հոգեբուն նուազագոյնն է: հարկւրաւոր ալանդակութիւններ ասոր օրինակ են. քիթի օղակները եւ օղերը, բոժոժաւոր գօտիներ, մալաքօժը եւն:

«Շատ հետեւ ենք շարունակական յառաջդիմութեամբ մը մօտիկնալու ներդաշնակութեան եւ վայելչութեան իտէալի մը, ինչպէս պիտի ըլլար անշուշտ եթէ ամէն մարդ հետեւէր ճշմարտապէս գերազանց անձերու, կը տեսնենք թէ բացարձակ անխորհուրդ քայքայէ որ կը տիրապետէ նորաձեւութեան մէջ. փոխելու փափաքը փոխելու համար ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ ծայրայեղութիւնէ մը ուրիշ ծայրայեղութեան դիմելու, ընդհանրապէս ամէն կողմ կը տիրեն սովորութիւններ որ իմաստ չունին, անճաշակ հագուստներ, եւն. այնպէս որ à la mode կեանքը փոխանակ ըլլալու ամենէն լուսաւորեալ, ողջախոհ ու կանոնաւորուած կեանք մը, ընդհակառակը կը վարուի մոխողներէ, անգործներէ, մօտիսներէ եւ գերձակներէ:» (Spencer. Les Manières et Modes):

Եթէ նորաձեւութեանց կէտ առ կէտ հետեւելու բաղձանքը յառաջ բերէր միմիայն աններդաշնակ տգեղութիւն մը ատիկա անախորժ եւ ծիծաղելի բան մը կ'ըլլար միայն, բայց կը տեսնենք թէ իր կարգին պատճառ կ'ըլլայ նաեւ տնտեսական խոնգարումներու, համեստ ընտանիքներ որ դրացի հարուստ ընտանիքի մը արդուզարդ ունենալու տենջանքով կը սնանկանան, շատ անգամ ինքզինքնուն պարտք կը դնեն անհրաժեշտ պէտքերու զրկումներ, զժրադէ կ'ըլլան գրացիին հագուստին արժէքով հագուստ մը չունենալուն: Տանտիկին մը պէտք է քաջութիւնն ունենայ իր կացութեան դիմադրաւելու. որքան ալ խոնարհ ըլլայ տան մը դիրքը եթէ հոն տեսնուին մաքրութիւն, խնամք, զեղեցկութեան ձգտում եւ ճաշակ, առանց կարմրելու կարելի է զայն ներկայացնել ամենէն ճոխ կեանքի վարժուող անձի մը. սուղ կարասիները, սուղ արդուզարդները

չեն որ ամենէն աղուորներն են. պզտիկ ֆլինչ մը, ջնջին touche մը չըջողգետի մը վրայ կրնայ կերպարանափոխել զայն: Բարիզի գործաւորուհին որքան ալ աղքատ ըլլայ գիտէ իր արդուզարդին շնորհալի դարձուածք մը տալ, յաճախ պարզ սեւ շրջազգեստ մը՝ որ չեմ գիտեր ինչ թեթեւ ժպտուն հանգամանք մը ունի, շատ յարմար՝ բարիզուհուն ուստոստուն եւ աւագ շարժումին՝ գրեթէ զայն կ'ամբողջացնէ եւ եթէ մօտէն դիտենք կը տեսնենք որ անիկա նոյն իսկ նորաձեւութեան վերջին բառը չէ. շատ անգամ գործաւորուհին ատեն ալ չունի նայելու թէ պերճանքի մէջ յափրացող միտքերը ինչ նոր հնարք ստեղծած են. անոր շրջազգեստը շատ անգամ չէ լինցած, իր վերջնական ձեւին մէջ չէ մտած. զընդհանրներ կոճակի պաշտօնը կը կատարեն եւ այսպէսով յարափոփոխ եւ իրեն համար միշտ նոր մէկ շրջազգեստը տասնեակ մը հագուստներու պէտքը կը լրացնէ: Ընդհակառակը մեր մէջ նոյն տնտեսական վիճակը ունեցող կին մը ինչ կ'ընէ. կ'առնէ նորաձեւութեան թերթ մը որ նախ իրեն կը հասնի հեռաւոր միջավայրէ մը. Բարիզ, Պերլին, Լոնտոն. անոր մէջ կ'ընտրէ ձեւ մը որ պիտի պատշաճէր, օրինակի համար, գարնան եղանակին՝ կէս օրէ ետքի այցելութեանց. ճիշդ նմանը կը ձգնի շինելու եւ անիկա կը հագնի անխնայ, առաւօտուն, կէս օրէ ետքը, գիշերը եւն. մինչեւ որ հիննայ. այն ատեն միայն օձիքը կը ձգէ եւ կը վերսկսի նոյն ձեւով ուրիշ մը ընտրելու: Պիտի առարկուի անշուշտ թէ ամէն ընտանիք, մասնաւոր երբ բազմաթիւ անդամներէ բաղկացած է, չկրնար հեւ ի հեւ հետեւիլ ամէն ժամերու առանձին արդուզարդին, թէ մանաւանդ միջավայրն ալ յաճախ կը պակսի այդ արդուզարդներու գործածութեանց. ճիշդ ասոր համար կ'ընէի թէ անհունապէս ծիծաղելի է կուրօրէն հետեւելու լով բանի մը որ մեղի ոչ մէկ ձեւով չէր կրնար յարմարիլ. պէտք է քաջութեամբ մէկ կողմ դնել պայմանագրական սովորութիւնները եւ իւրաքանչիւր տանտիկին պարտականութիւն զգայ մոտձելու թէ իր տնտեսական վիճակը, իր յաճախած ընկերութիւնները, իր երկիրը ի նկատի առնելով ինչ կրնայ ընել ընտանիքին բոլոր անդամներուն հաստատուն, հաճելի եւ դիւրակեցիկ բարօրութիւն մը ապահովելու համար: Չկայ վիճակ մը որուն մէջ յարաբերական հանդստութիւն մը չապահովէ տանտիկինը ինքզինքին եւ իրենն. բռն, եթէ խելացի կերպով վարուի օնկալաւ ամէն նախապաշարումէ. որովհետեւ արդուզարդի այս կամ այն ձեւին անհրաժեշտօրէն հետեւիլը տեսակ մը նախապաշարում է յառաջ եկած տղիտութենէ: Քանի՜ ընտանիքներ իրենց բերին հացը կտրած են կարենալ հետեւելու համար

խօլական եւ անհեթեթ նորաձեւութեան մը. կարենալ զեղեցկութիւնը ձեռք բերել, առանց անպատճառ ստիպուած ըլլալու սնանկացնող նորութեանց հետեւիլ՝ միայն թարութիւնը եւ երջանկութիւնը պիտի ըլլար մեծ թուով համեստ ընտանիքներու: Երիտասարդ աղջիկներ գիտեմ որ շարունակական անձկութեան մը մէջ կ'ապրին իրենց մրցակից օրիորդներուն հասնելու համար. լաւ շարժում մը բաւական է. եւ այն ատեն մայրերը իրենց տունին երջանկութիւնը պիտի ապահովեն ընտանիքին հօրը խնայելով շատ մը անտեղի ծախքեր, հանդարտութեան մէջ պահելով տունին երիտասարդները, որոնք փոխանակ ունայնութիւններով զբաղելու աւելի խելացի կերպով պիտի տրամադրէին իրենց ժամերը եւ պիտի տեսնէին թէ գեղեցկութիւնը, շնորհը, վայելչութիւնը՝ պատճառ՝ իրաւացի յարատեւ բաղձանքներու, կարելի է իրագործել նոյն իսկ ամենէն համեստ պայմաններուն մէջ, ճիշդ անոր համար որ բռնագրօսիկ չպիտի ըլլար անիկա:

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՂԲՈՐԱՂՋԱԿԱՆՍ՝ ԱՐՄԻՆԻԻՆ

V

Անցած կիրակի օրը աղուոր ըլլալով, կանուխ Գրնալը հասեր էի ու առանց նպատակի կը թափառէի: Եկեղեցիին զանգակատան խորհրդաւոր կոչը եւ ժամանակէ մը ի վեր քննադատելի անտարբերութեամբ եկեղեցիէ զրկուելու, թելադրեցին զիս երթալ քիչ մը աղօթել. անշուշտ ասկից վերջ չի պիտի կրնաս ըսել ինձ:

— Հօրեղբայր, որչափ տարիքդ կ'առնես այնքան փոխանակ եկեղեցիին, հաւատքի փարելու, անհաւատ մը կը դառնաս:

Շատ գոհ մնացի, որովհետեւ պատարազի հոգեյոյդ արարողութենէն զատ, առիթ ունեցայ անցորդ Արմաշականի մը քարոզն ալ մտիկ ընել: Արմաշական վարժապետին մէկ քանի գրական քարոզները եւ գողտրիկ աւանդալէպները կարգացեր էի. բացառիկ բախտ մըն էր որ լսեցի իր քարոզը:

Եկեղեցին երկու սեւէ հաւատացեալներով լեցուն էր. ոմանք կը յօրանէին, մէկ քանիներ կը քննադատէին, ինչպէս կը պատահի ամէն անգամ որ ամբօրի մը առջեւ խօսող ձայնը անհատի մըն է: Մի կարծեք որ քարոզիչը ձանձրալի էր. ընդհակառակը ձայնը ներդաշնակ եւ ազդու ըլլալէն զատ, խօսելու ալ զարմանալի վարժութիւն եւ դիւրութիւն մը ունէր՝ ուր միսթիքականութիւն, բարոյական եւ բանաստեղծութիւն զիրար կ'ընդգդրկէին հիանալի ճարպկութեամբ, այնպէս որ լուրջ ունկնդիր մը կը մագնիս-

սացնէին, նոյն իսկ եթէ սա համակարծիք ալ չըլլար քարոզիչին արտայայտած գաղափարներուն:

Քարոզիչին ընտրած նիւթը շատ պիտի հետաքրքրէր քեզի. արժանաւոր Արմաշականը հետամուտ՝ դարուս կարեւոր հարցերէն մէկուն եւ միւս կողմէն հետաքրքրեալ քարոզ մը խօսելու դիտարկութեամբ, իբր նիւթ ընտրած էր կնոջ կոչումը:

Վարդապետը կը խօսէր ֆէմինիզմի ծայրայեղ ձգտումներուն վրայ եւ զգուշացնելու համար հայ օրիորդը, սապէս կը վերջացնէր.

«Մահուրէն վերջ, երբ հոգին պիտի արձակուի մարմինէն, միեւնոյն դրախտը քաց է ամէնուն տոջեւ, այդ հոգին վերաբերի մարդու կամ կնոջ: Բայց սա երկրիս վրայ, կինը որոշ կոչում մը ունի եւ պէտք է որ այդ մարդոց պաշտօններուն հետամուտ ըլլայ, քանի որ այդ պաշտօնները վարելու անկարող է եւ արդէն առանց ատոնց ալ ծաղիկը պիտի չգրկուէր իր շնորհէն եւ բուրումէն . . . »

Երբէք չպիտի կրնամ համոզուիլ թէ կինը այդ մարդուն հաւասար արարած մը չէ. նամանաւանդ թող գերապատիւ վարդապետը ինձ ներէ առարկելու թէ՛ ինչո՞ւ կ'ինն ալ այդ մարդոց պէս չի կրնար նար ըլլալ բժիշկ, փաստաբան, զբոսգիր, ճարտարագէտ, նկարիչ, եւ այլն:

Անշուշտ սիրելի Արմինէս, հոս ֆէմինիզմի փափուկ հարցը մանրամասնօրէն պարզել անկարելի է: Ամէն պարագայի մէջ կնոջ ազատագրման համար եղած շարժումը եւ մանաւանդ յառաջխաղացումը ուրանալ այսօր, կը նշանակէ ժամանակին անհատը չըլլալ կամ ապրիլ առանց դիտելու:

Կինը մարդուն ստրուկը կամ միայն տընական դործերուն յարմար էակ մը ճանչցուած է, որովհետեւ անյիշատակ դարերէ ի վեր կինը նկատուած է ֆիզիքապէս եւ մտաւորապէս այդ մարդէն շատ տկար: Եթէ ջանանք հաստատել որ այդ տկարութիւնը գոյութիւն չունի, կ'ինն ալ իրաւունք պիտի ունենայ մարդուն հաւասար դիրք մը պահանջել ընկերութեան մէջ: Հարկաւոր է ուրեմն ուշի ուշով քննել թէ կինը այդ մարդէն ստորադաս է:

Սիրելի Արմինէս, խորհող անձի մը մտքին մէջ երբէք չէ ծնած սա տեսակ գաղափար մը թէ՛ եզր կողմէն, նոխազը էգ այծէն, արու վագրը էգ վագրէն աւելի խելացի են:

Ուրեմն Հիբաթիներ, Քլէմանս Ռուսսէներ, Սօֆի Քովալեւսքիներ, Մատամ Տէժընիներ արտադրած մարդկային ցեղին միայն վիճակուած էր՝ որ իգական սեռը արականէն տկար եւ ստորին ըլլար. ասի ոչ միայն մասնաւորութիւն մըն է այլ նաեւ միակ բացառութիւն մը, որով

հետեւ կենդանական ընդարձակ աշխարհին մէջ արուներու եւ էգերու միտաօրական կարողութիւններու տարբերութիւնը բոլորովին աննշմարելի է. ֆիզիքական ոյժի տարբերութիւնն իսկ շատ քիչ անգամ կը տեսնուի: Կրնանք ըսել որ ինչպէս արդի վայրենիներու մօտ, նոյնպէս նախամարդկային շրջաններուն, կնոջ եւ էրիկ մարդուն մէջ մտաւորական տարբերութիւն ընաւ չկար. սեռերու արդի տարբերութիւնը ոչ հոգեբանական եւ ոչ ալ բնախօսական հանգամանք մը ունի, այլ միայն ընկերակալ:

Կնոջ ստորագասութիւնը առաջ եկած է իր զբաղումներու զանազանութենէն, ինչպէս Letourneau հիւսիսային կերպով կը բացատրէ հետեւեալ նախադասութեան մէջ.

«Ամենահին ժամանակներէն սկսելով, մարդկային ցեղի երկու սեռերուն մէջ հաստատուիլ սկսաւ տեսակ մը աշխատութեան բաժանում՝ որ ընկերական բնաշրջման հետ օրէ օր աւելի չեղտուելու սահմանուած էր. էրիկ մարդուն վիճակուած էր որսորդութիւն եւ պատերազմ. կնկան՝ տղոց խնամքը եւ տնային ու խաղող զբաղումներ: Սկիզբները բաժանումը զգալի չէր. նախակինը ոյժի եւ անվերելիութեան տեսակէտով տղամարդէն վար չէր մնար եւ շատ անգամ վերջինին օգնութեան կը հասնէր վայրենի կենդանիներու եւ մարդոց հետ ունեցած կռիւներուն մէջ:»

Կենսաբանական օրէնքներու համաձայն, գործունէութիւնը կը ստեղծէ գործարանը. բայց գործունէութեան բացակայութիւնը պատճառ կ'ըլլայ գոյութիւն ունեցող գործարանի մը տկարացման: Կինը ծանր աշխատութիւններէ հեռու մնալով, իր բնախօսական տիպարը ունի է սահմանի մէջ փոփոխութեան ենթարկուեցաւ, ոյժով տկարացաւ, բայց եղաւ նաեւ մարդէն շատ աւելի շնորհալի:

Անշուշտ կարգ մը ընկերական պայմաններ, դարերու շրջանին մէջ իրենց ազդեցութեամբ կրնան բնախօսական փոփոխութիւններ արտադրել. բայց ինձ անհնկ կը թուի թէ մկանային ոյժի տկարութիւնը կնոջ ստորագասման գլխաւոր պատճառը չէ. արդէն այդ տկարութիւնը, ինչպէս պիտի ցուցնեմ, կարծուածին չափ հասարակ չէ: Կնոջ ստորագասման պատճառը պէտք է միտուել ընկերական գաղափարներուն մէջ:

Երկար ժամանակ նախ որսորդութիւնը, եւ յետոյ պատերազմը նկատուեցան ընկերութեան ամենէն կարեւոր գործերը եւ որովհետեւ կինը ատոնցմէ զրկուած էր, մարդոց աչքին կինը նուազ տացաւ, տկար էակ մը ճանչցուեցաւ:

Եւ այս սխալը այնքան ընդհանրացաւ որ իմաստասէրներ անգամ, ինչպէս Ա. Րիստոտէլ պնդեցին թէ՛ կինը վիժած այդ

մէջ է: Եթէ բոլորովին կուրցած չենք աւանդական սնտի գաղափարներով, քննադատութեան առջեւ կնոջ տկարութիւնը տեղի կուտայ: Եթէ անժխտելի ճշմարտութիւն մը կայ, սա է թէ՛ ոչ յատկութիւն. ներքեւ ոչ ալ թերութիւնները մարդկային ցեղին մէջ առժնուած են սեռային ահապէտով:

Նախ դիտենք մկանային ոյժը: Կնոջ իբր գլխաւոր յատկանիշ կը վերագրուի իր ֆիզիքական տկարութիւնը: Ծշմարիտը խօսելով, այսօր իսկ կ'ինն կան որոնք մարմնական շատ մեծ ոյժով մը օժտուած են եւ մարդեր՝ որոնք տկար են, ինչպէս կան նաեւ տկարաւոր կ'իններ եւ զօրեղ, չարքաշ տղամարդիկ: Դիւրին է նաեւ տեսնել բարձրահասակ կ'իններ եւ կարճահասակ մարդեր, ինչպէս նաեւ փոխադարձաբար: Ռոտտոթոյի մէջ դաշտը աշխատող կ'իններ, օրիորդներ տեսած եմ, որոնք ամբողջ օրը առանցիկու ժամ արեգակին տակ զբաղելէ վերջ, իրիկուան ալ տունը կերակուր կ'եփեն, տղաքը կը խնամեն, տնային զգործերը կը պատրաստեն եւ ասոնք արժանի են զօրաւոր սեռ անունը կրելու:

Էրիկ մարդուն կը վերագրուի նաեւ ուրիշ յատկութիւն մը՝ քաջութիւնը, այնպէս որ վախկոտ մարդ մը կը կոչուի կնայր (femmelette): Բայց հոս ալ սխալը աչքի կը դարնէ: Ծատ եւ շատ քաջ կ'իններ կան՝ որոնք մարդոց զարմանքը կը շարժեն. նոյն իսկ կ'իններ գտնուած են՝ որոնք պատերազմներու մէջ տղամարդոց մէ աւելի քաջութիւն ցոյց տուած են: Օրիւնակ Պօէր կ'իններ եւ մասնաւորաբար Տիւրին Ժուպէրը: Ասոր հակառակ կան նաեւ ամէկոտ, վախկոտ եւ կամ պարզապէս վատ տղամարդեր: Ուրեմն այս յատկութիւնները ստացական են եւ ոչ թէ սեռային:

Կարելի է դիտել տան որ ասոնք բացառութիւններ են եւ պէտք է առնել միջինը: Ասիկա սխալ հետեւութիւններու կը տանի մեզի:

Երեւակայեանք սակայն որ միջին հաշուով կինը այդ մարդէն տկար ըլլայ—ինչ որ հաստատուած չէ. ասիկա ալ այսօր կարեւորութիւն չունի:

Հին ատենները մկանային ոյժը օգտակար կրնար ըլլալ. բայց այսօր պատերազմի մէջ անգամ ատի երկրորդական կը նկատուի: Այժմ ընկերութեան մէջ մտաւորական կարողութիւնն է առաջնակարգ տեղ գրաւողը եւ ան է որ աշխարհը կը վարէ:

Ասոր համար հին ժամանակներէ ի վեր կնոջ ստորագասման գլխաւոր պատճառը նկատուած է իր մտաւորական տկարութիւնը եւ ասիկա կ'արժէ որ մեր ուշը գրաւէ: Այդ մասին քեզ երկարօրէն յաջորդ նամակովս պիտի խօսիմ. կ'ուզեմ այսչափը այսօր բաւական համարել, արդէն չոր գրուածներէ չես ախորժիր. եւ ես ձանձրալի ըլլալէ կը վախնամ:

Ռ. Կ. ՄԱԼԱՔԵԱՆ
(նամուղաբար)

ՌՈՒՍ ԿԱՆԱՆՑ ԴԻՐՔԸ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ ԵՒ ԵՏՔԸ

Ռուս կինը իր աղջկանութեանը բացարձակապէս իր ծնողքին իշխանութեան տակ է: Չափաւոր ըլլալով իր դերքը փոփոխութիւն մը չի կրեր. մինչեւ իր մեռած օրը եթէ ամուրի կենայ, ընտանեկան միջավայրին մէջ միշտ իր ծնողքին իշխանութեան տակ ստիպուած է մնալ:

Ռուս աղջկան ծնողքը ուզած եղանակովը կը վարուի, եւ աղջիկը իրաւունք չունի դիտողութիւն ընելու: Եթէ ծնողք մը տեսնէ որ իր աղջկան մէկ վարմունքը հաճոյ չէ իրեն, առանց դատական գործողութեան, կարող է զգաստարան մը դնել զայն, կամ թէ, ժամանակի մը համար վանքի մը մէջ փակել: Ռուս օրիորդը նոյն իսկ ամուսնանալէն ետք իր հօրը կամքովը ստիպուած է շարժիլ. զոր օրինակ, երբ հայրը հիւանդանայ, կարող է իր աղջիկը տուն կանչել, զինքը խնամելու համար. եւ եթէ իր կինը մեռնի, կրնայ պահանջել որ իր ամուսնացած աղջիկը դայ եւ երեք ամիս իր տունը բնակելով, ընտանեկան պէտքերը հոգայ: Եթէ անոր ամուսինը մեռնի, հայրը իրաւունք ունի հրամայելու աղջկանը որ, հօրենական երդիքը վերադառնայ, այս պարագային հայրը կ'ըլլայ խնամակալը իր աղջկան զաւակներուն: Ռուս օրիորդը չէ կարող ամուսնանալ առանց իր հօր հաւանութեան, սակայն, երբ աղջիկը ստացուածքի տէր է, կարելի է դիմում ընել քաղաքային իշխանութեան, այն պարագային որ ծնողքը հաւանութիւն չի տար:

Երբ ռուս օրիորդը կ'ամուսնանայ, հօրը իշխանութեան տեղ ամուսնին իշխանութեան տակ կը մտնէ: Ռուսական Օրէնքը կ'ըսէ. «Անհատ մը կարող չէ օրինաւորապէս եւ պէտք եղած կերպով գոհացնել ծնողքին եւ ամուսինին անսահման պահանջները»: Այդ պատճառով է որ ծնողքին անսահման իշխանութիւնը կը դադրի, տեղ տալու համար ամուսինին իրաւունքներուն: Ռուս տիկինը չէ կարող զատուիլ իր ամուսինէն մերձակոյ քաղաք մը այցելելու համար, առանց անկէ ստանալու «անցագիր» մը: Ամուսինն է որ կ'որոշէ կնոջ բացակայութեան ժամանակը. միջոցը. եւ այն պարագային որ թոյլատրուած միջոցը կը սպառուի, կինը ստիպուած է վերադառնալ կամ թէ երկարաձգման համար նոր արտօնութիւն ստանալ:

Ամուսինը կարող է զատարանին առջեւ իր կնոջ գէմ վկայութիւն տալ, բայց ասոր փոխարէն կինը անկարող է իր ամուսնին գէմ վկայել: Դարձեալ, կնոջ մը տուած վկայութիւնը իր ամուսնին տուածէն նուազ կարեւոր կը համարուի: Ռուս

Օրինակները կ'ըսէ. «Երբ երկու վկաներ չեն համաձայնիր, չափահասին տուած վկայութիւնը՝ տղուն տուածէն, եւ այրին վկայութիւնը՝ կնոջ վկայութենէն նախաձեռնար կը համարուի»:

Ռուս գեղջուկը սապէս առած մը ունի. «Եօթը կին թիայն մէկ հոգի ունին»: Ուրիշ առած մըն ալ կ'ըսէ. «Կին մը բնաւ հոգի չունի, այլ շողի մը միայն»: Գալով կնոջ իմացականութեան, ռուս գեղացին զայն կ'որակէ սալատկանական խօսքով որ շատ մը լեզուներու մէջ ալ իր գործածութիւնը ունի. «Կնոջ մազը երկայն է, բայց խելքը՝ կարճ»:

Ռուսիոյ մէջ անդրանկութեան օրէնք չկայ: Երբ ստացուածքի մը տէրը մեռնի, բոլոր ինչքը հաւասարապէս կը բաժնուի որդիներուն: Երբ ժառանգորդները արուչեն, հարստութիւնը հաւասար կերպով կը բաժնուի աղջիկներուն միջեւ. մայրերնին կ'առնէ անշարժ կալուածին մէկ եօթնեւորորդը, իսկ անձնական հարստութեան՝ մէկ չորրորդ մասը:

Կիները՝ Ռուսիոյ մէջ իրենց հարստութեան տէրն են միշտ, եւ ամուսնանալէն ետքն ալ իրենց կը վերաբերի անձնական զրամին կամ կալուածին պահպանումը: Ռուս կիները նոյն իսկ ձայն ունին քաղաքային ժողովներու եւ խորհուրդներու ընտրութեան մէջ. քուէարկութիւնը անձամբ չեն կրնար ընել, բայց իրենց ծանօթներէն այր մը կը ներկայացնէ զիրենք:

Մինչեւ որ դատարարական միջոցները չաւելնան, ռուս կինը կարող չպիտի ըլլայ սակայն իրապէս բարեփոխուի իր վիճակը:

(WESTMINSTER REVIEW)

Ո Ղ Ջ Ե Ր Թ

Ազգիւ Բարեկամեան Էմ.

Կարգադրինք Ձեր հրաժեշտի ողջոյնը Շաղիկի 15րդ թուով:

Բաներ մը «ըսիք եւ կրկնեցիք», եւ հիմա խնդիրը իրաւարարութեան կապելով կը մեկնիք հարկ եղած զգոնութեամբ:

Կրնաք մեկնիլ:

Բայց թէ ինչ դիտմամբ դուրս խոյացաք Ձեր համեստիկ իմաստնարանէն, եւ թէ ինչպէս հիմա կ'երթաք ծածկուիլ իրաւարարութեան քղանքին տակ, բաւականէն աւելի հասկնալի է մեզ:

Իրաւարարութեան առաջարկը զոր կը բերէք Ձեր վերջին պատասխանիկով զիւր մէջ դոր խոհեմազարդ տկարութիւնը միայն կարող է յղանալ: Ըսել է չէ՞ք կարող լուծել ծանօթ խնդիրը Ձեր սեփական ուժով. «Ջորութեամբ քով մեծաւ եւ բազկաւ քոյով բարձու»:

Բայց ա՛լ մի յոգնիք, մենք Ձեր տեղը լուծեցինք զայն Շաղիկի 14րդ թուով:

Նաեւ քիչ մը գիտենք Ձեր իրաւարարները կամ իրաւարարը: Իսկ մեր իրաւարարը թէ ո՞չք եր, զարմանալի է թէ տակաւին չէք հասկցեր: Ահաւասիկ անոնք յակաւնէ յանուանէ. 1. Գրաբար Մատենագրութիւն. 2. Հայր Բագրատունի. 3. Հայր Այտընեան. 4. Հայր Չալըխեան. աւելցուցէք այս անգամ նաեւ 5. ՂՀայր Գաբրիէլ Աւետիքեան, իր ֆերականութեան 1030րդ կանոնին բովանդակ ծանրութեամբ:

Մենք խորհրդակցեցանք յիշեալներուն հետ եւ անոնց պատգամը ցարդ բերինք Ձեզ, Դուք ալ կրնաք խորհրդակցիլ «ճշմարիտ» եւ «պարզ» գրաբարի վարպետներուն կամ թէ վարպետին հետ, եւ անոր թելադրումները բերել մեզ իր Սինայափառ Բուրգէն:

Բայց, ազնիւ Բարունակեան էֆ., քիչ մը աւելորդ պիտի չըլլա՞յ Ձեր նուիրակի յոգնութիւնը: Հաւատացէ՛ք մեզ, բարեկամ, թէ ցո՛րչափ խնդիրը գրաբար լեզուագիտութեան կը վերաբերի, աշխարհի բոլոր իրաւարարք մեր ցուցած իրաւարարներուն հանդէպ դանգ մը չեն արժեք:

Ձեր «վերջին խօսք»ին մէջ ալ քերականութեան քանի մը սխալներ գործած էք: Ձենք գիտեր թէ հանե՞նք զանոնք ալ ի վեր: Գուցէ ոմանք ըսեն մեզ թէ վեհանաճութեան դէմ է նեղել զայն որ արդէն իսկ կը նահանջէ, եւ յիշեցնեն իմաստաւոր—մատենագրին պատուէրը. «Որ արդարանայ ի բանս իւր . . . մի՛ ոտնհար լինիցի ոտխալին, այլ հնարեացի մանաւանդ ըստ կարի զպարտութեանն կեղտ քերել ի նմանէ եւ կանգնել զկորանան»:

Բան մ'ալ հարցնենք Ձեզ: Դիտեցինք որ Ձեր հմտաբանութեանց առթիւ ո՛չ մատենագրութիւն, ո՛չ հեղինակ ո՛չ իսկ հեղինակի խեցրեկոր մը մէջ բերիք ի հաստատութիւն Ձեր կարծեաց: Մենք ի զուր սպասեցինք վկայութեանց, օրինակներու, կոչմանց, այդ բաներէն եւ ո՛չ մին չունեցաք:

Կը մաղթենք որ Ձեր այս քերականական մեծագործութեան յիշատակը չուտ մոռցուի, որպէս զի առիթ չունենաք հաւաքելու միշտ

D'une action si noire

Que ne peut avec elle expirer la mémoire !

S. ԵԼՔԷՆՃԵԱՆ

ՍՏԱՅԱՆՔ Ահարոն Մըրըրընի «Մարշ Վեհանոտ»-ն, դաշնակի համոր պատրաստուած:

Արտօնատէր Ա. ՍԱԳԱՆԱՆ

Տպագրութիւն Սագաեան

Կալաքա, Գուրշուքու խան քիւ 7

ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ

Ա.Տ.Ա.Մ.Ն.Ա.Բ.Ո.Թ.Ժ.

Պոլիս, Պանդե Գաբու, Պին Պիր Չեղիտին դիմաց
ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ ամէն առաւօտ կանուխ կը դանդաղ
Սկիւտար, Իճապէ, Տոլրամաճը փողոց իր բնակարանը
Ամէն օր 3—11 ղիմն Պոլիս, Պանդե Գաբու, Պին-Պիր-Չեղիտին դիմաց
Կիրակի օրերը ժամադրութեամբ

Ա.ՊԱՌԻԿ Վ.ԱՃԱՌՈՒՄ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՈՎ

Եթէ կ'ուզէք ամէն տեսակ գոհարե-
ղէններ ունենալ, աժան ու ճաշակաւոր,
թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ եւրոպական ճա-
շակով պատրաստուած, ժամացոյցներ, ար-
ծածանայ գաւազաններ եւլլն. ղիմեցէ՛ք
Պոլիս, Ոսկերչաց Շուկան, Մեծ-Փողոց,
Թիւ 13:

Հարիւրին 20 կանխիկ, մնացեալին հա-
մար 100ին 5 մասնաւճար: Կանխիկ գնո-
ղին համար հարիւրին 5 ղեղչ: Գործած-
ուած գոհարեղէնները եթէ վնասուած չեն,
100ին 10 ղեղչով ետ կ'առնուին. իսկ ա-
պառիկ գնողներէն՝ 100ին 15 ղեղչով:

ՀԵԼՎԵՏԻԱ

Ա.ՊԱՃՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Հրդեհի, կեցաց եւ ծովային արկածներու դէմ
Ընդունուի Եւրոպայի Եւրոպայի
Ռ. ՍԻՑ ԵՒ ԸՆԿ.
Կալէթ, Պէթլէ-Թէ-Ել Խոն, Թիւ 23, 24, 25

ՅՈՎԱՏԷՓ ՊԱԼՊԱԼԵԱՆ

(ՄԵՂՐՈՒՆԻ)

Ա.Տ.Ա.Մ.Ն.Ա.Բ.Ո.Թ.Ժ.

Մուղաֆէրիէ Հիւանդանոցին եւ
Պարսկական Վարժարանին
Բերա, Մեծ փողոց, Թագսիմ, քիւ 61
Չըբանեան աբառքման

Պալպալեան ամէն օր ակոյալի ամէն
տեսակ հիւանդութիւններով տառապող-
ները կ'ընդունի, իսկ Ուրբաթ, Կիրակի եւ
երեքշաբթի մինչեւ ժամը 5: Գիշերուան
ո եւ է ժամուն կարելի է ղիմեր Պալ-
պալեան կ'երաշխաւորէ իր լեցուցած ու
չլնած ակոյաները: Յորեկները ակոյ
քաշել տալու համար որոշ վարձք մը չկայ.
քաշել տուողին կ'աճէն կախեալ է:

Աղբասնեուն ճիւղ

ՖԷՆԻՔՍ ՕԹՐԻՇԻԷՆ

ԿԵՆԱՅ, ՀՐԴԵՀԻ, ԾՈՎՈՒ

ԿԱՅՍ. ԹԱԳ. ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ ԻՎԻԷՆԱ 1860ԻՆ

Գրասենեակ՝ Հաճօքույօ խան, քիւ 52, 53, 54, 55, 56

Լիազօր ներկայացուցիչ՝ Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Ֆէնիքս Օթրիշիէն Ընկերութեան կենաց ապահովագրութեան օրինակ մը.—
35 տարեկան մէկը որ կ'ուզէ ապահովագրուիլ Ֆէնիքս Օթրիշիէն Ընկերութեան
20,000 Ֆր. եւ քսանհինգ տարուան համար, տարեկան 925 80 Ֆր. պիտի վճարէ
ու պայմանաժամուն պիտի ստանայ 31,266 Ֆր. հնչուն դրամ մ'որոշովին. իսկ եթէ
մեռնի զոր օրինակ, 10 տարեկան, իր ժառանգորդները անմիջապէս պիտի ստանան
21,314.62 Ֆր.: Այս ամէն գուժարները ԱՆՈՒՄԱԿԱՆ, չեն, այլ ԻՐԱԿԱՆ, եւ Ֆէնիքս
Օթրիշիէն Ընկերութիւնն այս գուժարներուն վճարումը կ'երաշխաւորէ իր բոլորով:

4. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ 3. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԹԵՅԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Պոլիս, Պանդե Գաբու.

ձեյալ պէյ խանին կից, քիւ 10

ԱՂՆԻԻ ԹԵՅԵՐ

ԱՃԱՆ ԹԵՅԵՐ

ԹԵՅԻ ԸՆՏԻՐ ԽՈՒՆՈՒԳՆԵՐ

ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ-ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԹԵՅԻ ԽՈՒՆՈՒԳՆԵՐ

ԱՆՄՐՅԵԼԻ

ՏԵՍԱԿՈՎ ԵՒ ԳԻՆՈՎ

Գրաւորներէ կ'ընդունուին ամէն քանա-
կով եւ ամբողջ յանձնարարութիւններ եւ կը
կատարուին ամենայն ճշգրտապահութեամբ:

ՈՒԷՍԴԵՐՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԴԵՄ

ԱՆ ԳԼԻԱԿԱՆ

Ա.ՊԱՃՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

ՀԻՄՆԵԱԼ 1851ԻՆ

Հարաւորապէս Եւրոպայի Եւրոպայի
Պարտաւորութեան Եւրոպայի
Վճարեալ Եւրոպայի
Ա. Ո. 6000000
» » 1250000
» » 410000

Հրապարակիւ ծագօր Ֆրանս. եւ Գերմ. ըն-
կերութեանց հրամագրութիւն 100,000ԵԱՆ աւելի չէ
Ուէսդըրն Ընկ.ը հրդեհի դէմ ամեն կար-
գի գործեր կ'ապահովագրէ. վնասները
տեղւոյն վրայ եւ անմիջապէս կը հատու-
ցանէ:

Ներկայացուցիչ Թոմ Բիքոյ
ԳԱՌՆԻԿ ԱՍՏՈՒՂՍԱՏՈՒՄ

Պոլիս, Պանդե Գաբու Անանիայի Խոն 20, 21, 22
Տեղւոյն է Եւրոպայի Եւրոպայի. Եւրոպայի Եւրոպայի
պարտաւորութեան Եւրոպայի հետ Եւրոպայի
100% Եւրոպայի, Եւրոպայի Ուէսդըրն 125% Եւրոպայի
Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի:

Ա.ՊԱՌԻԿ ՄԻ ՈՒՉԷՔ

Ա.ՊԱՌԻԿ ՄԻ ՈՒՉԷՔ

ՀԱՅ ՍՆՏՈՒԿՅԻ ՄԱՔՍՈՒՏ ԿԸԼԸՃՃԵԱՆ

Եսկի-Ջապթիէ

Ճամբորդներու համար 50% ղեղչ
Ամուրիներու համար 100% ղեղչ
Աղջիկներու համար 500% ղեղչ
Չորս անգամ կարգուողներուն

ՉՐԻ

Թիթիլ ամէնէն առողջապահիկ ըմպելին է
Թիթիլ ամէնէն աժան ըմպելին է
Թիթիլ ամէնէն սննդաբար ըմպելին է
Թիթիլ է որ կը ղիւրացնէ մարսողութիւնը

Ա. ԱԼԵՄԵԱՆ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԹԵՅԻ

Թահմիզ փողոց, քիւ 49

Ա. ԱԼԵՄԵԱՆ Թէյի մեծ վաճառատունը
ունի ամէն տեսակ հոտաւէտ ու համեղ
ազնիւ տեսակէ թէյեր, շատ աժան ղիմե-
րով: Գրաւորներէ կ'ընդունուին ամէն տե-
սակ յանձնարարութիւններ եւ կը գոր-
ծադրուին կատարեալ ճշգրտապահութեամբ
եւ ուղղութեամբ:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆԸՆ Դ.Ն. ՄԹԵ ԲԳ
ՄՕՐԻՍ Ֆ ԲՃԻ

Ղալաթիա, Մերթեպանի փողոց, ձեւիտ խան, 3
ԿԱՆԻԻԿ ՎԱՐՈՒՄՈՎ
Թուրքիոյ ամէն կողմերը կը ղրկուին
ապրանքներ

Պ Ա Լ Ք Ա Ն

ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՅԵԱԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՍՈՖԻԱ
Դրամագլուխ, պահեստ եւ երաշխաւորութեան գումար 7,500,000 ֆրանք

Դրամատունք Ընկերութեան՝ Պուլկար Աղզ. Դրամատուն՝ Սօֆիա, Անդլեւտարական Դրամատուն՝ Լոնտոն,
Տոյէ Պանք՝ Պերլին, Օսմ. Կայս. Դրամատուն՝ Բարիզ, Քրէտի Լիոնէ՝ Կ. Պոլիս
Գործակալութիւն իբր թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ Ընդհ. Եւրկայացուցիչ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՈՒՆՃԵԱՆ
Գոտանդնուպոլիս, Ղալաթիա, Պանք Օթոմանին զէմ, Թաշթապրուն խան

ՏԱՍԸ ՂՐՇ. ՄԻԱՅՆ վաւարելով կարելի է ստորեւ եղած շրջանակներէն
մէկուն մէջ զետեղել ծանուցում մը **ԶՈՐՍ ԱՆԳԱՄ:**

Ս Ի Մ Օ Ն Թ Է Լ Ե Ա Ն
Արանց Դերձակ
Զափու վրայ ամէն տեսակ զգեստներու
Պոլիս Համօբուլօ խան րիւ. 45
5—8

Գ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ
Ա. ՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Բերա, Մեծ-Փողոց,
Կալաթա Սերայի իսէին դէմ, քիւ 200
Գշ. Եշ. Շք. օրերը առաւօտուն կանուխէն
մինչեւ երեկոյ ժամ 11½:
Բշ. Դշ. Ուր. օրերը 6էն 11½:
Կիրակի օրերը ժամադրութեամբ:

Ա. Լ. Ե. Լ. ՈՒԻՒԱ
ԻՆՆԵԱԿ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ
Գրեաց՝ Յ. Գ. ՄՐՄԸՐԵԱՆ
Կը ծախուի Կ. Պոլսոյ գրավաճառներուն քով
Գին 5 դրշ.: 1—4

«ՍՈՒՐՋԱՆԳԱԿ»
10 ՓԱՐՍ. 10 ՓԱՐՍ.
ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ
ԱՄԷՆ ԱՌԱՒՕՏ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ
ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ քաղաքական, աղզ.,
դրական, առեւտրական յօդուածներ, տե-
սութիւններ, քրոնիկներ, թղթակցութիւն-
ներ եւ օրուան ամենեւնի քարմ լուրերը,
Ներքին, Արտաքին, Հեռագիր
Տեր եւ Տնօրէն ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ
20, Պապը Ալի Ճատտէսի, Կ. Պոլիս

ԼԱ ՍԷԼԷՐԻԴԷ
Ապագեղանացի ընկերութիւն
Ապակեղանաց եւ հայելիներու՝ կոտրելուն դէմ
Ընդհ. Գործակալ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՈՒՆՃԵԱՆ
Ղալաթիա, Օսմ. Պանքային դէմ
Թաշթապրուն խան 12-52

Hôtel Férah
ՕԹԷԼ ՖԷՌԱՀ
Բրինքիւս, Նիզամի պողոտային վրայ,
ծովահայեաց եւ ընդարձակ պարտէզներու
մէջ գեղեցիկ պանդոկ մը: Վարձակալը՝
ԱՌԱՔԵԼ ՏԵԲԻԿԵԱՆ, որ այնքան խնա-
մօք կը վարէ Սուլթան Համամի հանրա-
ծանօթ Նախկին Գասպար ճաշարանը,
յանձն առած է բոլոր նիւթական զոհո-
ղութիւնները ընել իր բաղմամբիւ յաճա-
խորդաց հանգստութեանը համար:
— Գինքը չափաւոր, պարզ եւ մաքուր
սնունդ, պանդոկը բաց է եւրոպական մայիս
մէկէն սկսեալ:
4—4

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱԻ
ՍԱՐԳՐԻՏՆԵՐ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ
ՄԱՂԿՈՑԻ ՏՂՈՑ
ՏՊԱԳԻՐ ԵՒ ՁԵՌԱԳԻՐ
Կը սորվեցնէ գրել, կարդալ, գծել, երգեր,
խաղեր, առակներ, հանելուկներ,
Գին 50 փարս
Առանց թղթատարի ծախքի, իր գինով
կը զրկուի ուղղին:
Գինի Մարգարեան գրատուն
2—4

ԱՌԻԹԷՆ ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ
ԳԻՄԵԼՈՎ ՊՈԼԻՍ ԵԷՆԻ ՃԱՄԻ ՓՈԼՈՑ ԹԻԻ 22
Ուր պիտի գտնէք
ԼԱԻԱԳՈՅՆ ՇՈՔՈԼԱՆ
ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ԶԵԼՋԵԱԼ ԳԻՆՈՎ